

CULTURA CREȘTINĂ

revistă lunară

Redacția și Admini-
strația:
BLA J.

Abonamentul:
Pe an . . . . 160 lei.
Pe șase luni . 80 lei.

Director:
Dr. IOAN COLTOR

Taina nopții de Crăciun.

Intre împăturăturile marilor mistere, cari sbiciuesc cu adâncimea frământatul creier omenesc, stau ascunse începuturile istoriei mântuirii, cum trăesc în gearmănul boabei de grâu undoitele de vânt, umedele de ploaie, soritele valuri ale holdelor de primăvară.

Cine ar fi crezut vreodată, că din rușinea batjocorită a crucii de criminal osândit la răstignire de către suprema autoritate religioasă a timpului, în deplină conglăsuire cu sentința pronunțată de reprezentantul Romei imperiale, ar fi putut să resară încreștinarea lumii? Cine ar fi visat, că în întunericul unei crepături de munte, în staulul sărac și muced dela o margine de sat nescris pe nici o hartă geografică, în mizeria ultimei părăsiri și a disprețului din urmă avea să se nască Mântuitorul; că întâiul an al cronologiei omenesti avea să fie acela, în care o fecioară din Iudea neștiută de nimeni, neprimată în casa ospitală a nimănui, avea să strângă în sdrențoase scutece un copil ca toți copiii, care nu știa decât să plângă și să sugă lapte dela mama lui?

Și totuș așa a fost și încă nu fără cumpănire înainte și nu fără divină hotărire.

Nu venia oare Hristos să umilească orgoliul, să stingă patimile îmbuibării, să coboare sumețele măririi ale cugetării, să sdrobească idolii de marmoră albă ai bogățiilor pământene? Nu avea el să pună ca o condiție inesorabilă a mântuirii copilăria sufletească, schimbând printr'o dumnezească alchimie în aur călit gunoaiele lăpădăturilor omenești, — de cari nu era lumea vrednică, dintre pescarii ignoranți și simpli scoțindu-și apostolii, dintre sclavii tuturor nenorocirilor martirii, din poporul mărunț și uitat pilastri tărilor împărăției sale?!

Sfidând indignarea farisaică și severitatea dogmatizantă a cărturarilor moralști, transplantând în sufletele dezgustate de viață dorul după întreaga ei plenitudine, înlocuind urâta brută omenească prin omul normal, pașnic și drept, Isus avea să trezească în conștiința umanității logica rectilinie a iubirii de alții și a desinteresului propriu, sănătatea etică în contradicție deplină cu degradarea apetitelor omenești. Multiplele și elasticele subtilități ale îngânfării spiritului, lașitățile inimii și glasul imperios al cărnii trebuiau învinse, în trunchiul sălbatec trebuiau altoite mlădițele viguroase ale virtuții.

De aceea s'a născut Fiul omului în spelunca schimbată într'o casă pentru animale domestice.

De aceea în istoria minunată a nopții de Crăciun, adorarea magilor, cântecul de mărire al îngerilor, tămâia, aurul și smirna abia ajung să decoreze stilar fondul real, interiorul de sărăcie fără margini al staulului murdărit și umezit de vite. Ele zugrăvesc cerul, lăsând să se întrezărească eternitatea. Apar numai în fugă, ca să mărească imensitatea dezolării și a pustiului. Picuratul de fluer de păstori îi păstrează mai armonic caracterul. Asinul trudit și boul melancolic sunt însă adevărații și cei dintâi închinători ai Fiului lui Dumnezeu.

Răstignitul între tâlharii de pe Golgota nu putea să se nască decât în ieslele animalelor din Bethleem.

Dr. IOAN COLTOR.

Insemnări din Italia.

Slujbă pontificală în San Pietro.

Duminecă, 24 Mai.

Azi este slujbă papală în San Pietro și două *canonizări* de sfinți. Se vor preamări sufletele unor două femei cu viață sfântă: Sofia Barat și Maria Postel, călugărițe amândouă prin jumătatea întâi a veacului trecut, cari, trăind îngerește pentru Hristos, și-au câștigat cununi neperitoare, în ceriu și pe pământ. Virtuțile și minunile lor s'au vestit în toată lumea. Și, de azi înainte, când locșitorul Domnului pe pământ, le va înscrie numele în șirul aleșilor lui Dumnezeu, ele vor fi socotite alături de martiri și de toți ostașii neînfricați ai dreptei credințe.

Canonizările de sfinți la Roma se fac în mijloc de mari și strălucite serbări. Cu aceste prilejuri, destul de rare, curg spre Cetatea Sfântă roșuri întregi, sute și mii de credincioși, în deosebi din țările în cari au trăit cei ce se preamăresc. Așa s'a întâmplat cu câteva zile înainte, când a fost canonizată Fecioara din Orleans, Jeana d'Arc, fala și mândria Francezilor. Peste *cincizeci de mii* de pelerini din toată Franța au ținut să fie de față în San Pietro, când Capul Creștinătății apusene a vestit lumii vredniciile celei care a fost, nu numai mireasa neprihănită a lui Hristos, ci și mântuitoarea Franței.

Aceleași serbări se vor desfășura și astăzi, lângă mormântul Vârhovnicului Apostolilor. Și noi vom putea să le vedem...!

Bilete de intrare la canonizări ni-s'au împărțit îndată după liturghia de dimineață. La asemenea ocazii în San Pietro nu se poate intra fără legitimații, căci ar fi primejdie de moarte în îmbulzeala cea grozavă. Legitimațiile se împart fără plată, însă trebuiesc cerute prin vlădici, ori prin legațiile de pe lângă Vatican. Cât sunt de fericiți cei cari le câștigă!

Mergem deci spre San Pietro, cu sufletele înălțate de bucurie. E încă de dimineață. Abia a trecut ora 6. Slujbele

vor începe numai la 8 și totuș străzile Romei sunt adevărat șivoi de pelerini, cari grăbesc la canonizare. Biserica Sfântului Petru este atât de uriașă, încât dacă nu-ți cuprinzi locul din bună vreme, nimic nu poți să vezi.

Când sosim în piața bazilicii, vedem că atâtea sute și mii de alți creștini ne-au întrecut. Pe scările celea multe dela intrare, e nor de lume. Se văd și porturi naționale din felurite țări ale Europei. Costumul românesc, pe care îl poartă, cu grație și cu mândrie, multe dame din pelerinajul nostru, e, fără îndoială, între celea mai frumoase! El pune atâta vioiciune, atâta culoare, în acest amestec babilonic de popoare. Toate fețele se întorc spre dânsul și se aud exclamări: Ce frumos! Câtă originalitate...! De unde vin acestea costume, acestea minunate combinații de culori?

— Din țara Românilor, dela strănepoții lui Traian, — răspundem noi fericiți.

În San Pietro, la ocazii ca aceasta, se răzbate foarte cu greu. Sunt cărări anume, însemnate cu culoarea biletelor de intrare. Și la uși stă gardă puternică, îndeplinindu-și datoria cu rigoare, însă foarte afabil.

Interiorul bazilicii e o adevărată mare de capete. Abia putem să ajungem la locurile noastre. Bărbații sunt aproape toți în haine negre, de mare ținută. Asemenea și femeile. Afară doar de fetele tinere, cari au haine albe, îngerești. Și unele congregații de călugărițe, cu voalurile lor lucitoare ca neua.

Toată această mulțime nesfârșită, care se pierde printre colonade și boltituri de marmură alburie, așteaptă cu cea mare paciință începerea slujbelor dumnezeiești. Nici o vorbă, nici un șgomot nu se aude. Decât lin fășiit de pașuri, când curg alte și alte valuri de noroade. Toți credincioșii își caută locurile în cea mai deplină liniște, grupându-se după neam și după feluritele eparhii de unde vin. Tabele cu inscripții arată nații și provincii din toată lumea. Sub magnifica cupolă a lui Michel-Angelo e par'că marele săbor al tuturor popoarelor de pe pământ. O ședință a Națiunilor, cari încap așa bine alături, fără să discute graniți, ori contracte de pace. Lumina blândă care se strecoară prin ferești, le învăluie pe toate în aceeaș călduroasă îmbrățișare...! Și toate privirile se îndreaptă cu aceeaș cucernicie spre statuia de bronz a Vârhovnicului Pescarilor, care tronează în mijlocul uriașei clădiri, ca un simbol al unității veșnice...

Unde se adună atâta lume, cu toată grija, se întâmplă uneori și nenorociri. Firi mai plăpânde și sărace de sânge, amețesc și cad, înăbușite de căldură. Spre a le da ajutor, veghiază statornic o mică oaste de medici și de surori de caritate, cari își au instalate albele lor spitale cu cruce roșie chiar aci, în cuprinsul bisericii, în năile laterale. Sfântul Părinte poartă la inima sa și această grijă duioasă.

La ora 8 fără un sfert, un freamăt, ca de zefir, undulează mulțimile. Sună clopotele în cântec de mare sărbătoare și aduc svon, că începe procesiunea papală...! Toți ochii se ațintesc spre ușa cea mare. Și un cald fior cuprinde întreagă bazilica. Asemenea ceremonii se văd foarte rar în viață.

Tăcerea așteptării încordate e întreruptă de imnuri suprapământene par'că. Zumzet ca de roiuri, cari înfloresc văzduhul în zile senine de vară. Cântecele sfânt vine încă foarte de departe. Abia se lămuresc tonurile joase, cari însoțesc dulci tropare din adâncuri necuprinse.

Melodia sfântă se întărește din clipă în clipă și apar, la intrare, primele cete din procesiunile ținuturilor cari au dat pe sfintele zilei. Sunt călugărițe în șire de câte patru, cari, în hainele lor largi, albe și negre, plutesc mai mult, ca niște cârduri de rândunele în roi de primăvară. Fețe și ochi nici n'au par'că. Ci sunt mai mult numai arătări, cum visează copilașii în cei mai frumoși ani ai vieții. Sfintele imnuri izvoresc domol de pe buzele lor neprihănite. Așa trebuie să fie și corurile îngerești, cari preamăresc pe Domnul Savaot, în grădinile dumnezeiești ale raiului...

Urmează praporii uriași, purtați de câte șapte oameni, cari înfățișează icoane din viața celor două sfinte și glorificarea lor cu aureolele sfințeniei. Alături, înainte și îndărăt, pelerinii fericiți din țara sfintelor Sofia Barat și Maria Postel. Această țară e *Franța*, ca deatâtea ori. Franța, unde credința a dat totdeauna, și dă și astăzi, celea mai neîntrecute pilde de tărie și de eroism.

Cum trec acești prapori de biruință prin mijlocul bisericii lui Sân Petru, noroadele îngrămădite izbucnesc în aplauze însuflețite, preamărind amintirea celor ce se încununează cu aureole, preamărind țara și poporul, care le-a dat. Și, fără îndoială, aplausele preamăresc, în locul întâi virtutea, care rodește pilde atât de înălțătoare, ca acelea, cari se canonizează azi, aci, în săborul creștinătății din toată lumea. Virtutea, singurul razim și singura nădejde de mai bine a omenirii!

Și vine apoi procesiunea papală însași!

Mai întâi cete călugărești din toate cinurile și ordurile câte sunt, monahi și ieromonahi cu porturi și rase felurite. Ici asprele postavuri negre, încinse cu funii de cânepă, colo mantale albe, ca varul. Și iarăș, rase cafenii cu glugi, rase sure, picioare goale în sandale de lemn, creștete tunse scurt, având numai atâta podoabă de păr, câtă închipește cununa de spini a Mântuitorului. Unii cu bărbi, alții fără, cu fețele încreștate de posturi și de viața închisă, lăpădată de toate bucuriile lumii. Și alte umbre ciudate, cari îți grăiesc de timpurile, când înșiși împărații și domnitori îmbrăcau sacii pocăinței și veneau la pragurile apostolice, să-și măntuiască sufletele.

Intreg acest șireag de călugări, cari poartă răstigniri pe cruci negre, lunecă încet și murmură pătrunzătoare cântări sfinte. Frânturi de antifoane tânguitoare, ca plângerile lui Ieremia. Glasurile lor bătrânești, uscate, te pătrund până la oase și te sguduie adânc, făcându-te să privești printre lacrimi de umilință și de contrițiune crucifixele cernite, ce poartă. Să fi cel mai împietrit păcătos de pe lume și trebuie să te miște un asemenea alai..!

După schimnici urmează șirurile de episcopi și de mitropoliți în odăjdii, cu toiege aurite și cu coroane în pietrii scumpe. Intre aceștia sunt și arhieriei noștri, Preasfințiii *Valeriu, Iuliu și Alexandru*, în odăjdiile ritului răsăritean, în sacosuri viu colorate și cu coroanele rotunde, cum au marii ierarhi ai Răsăritului, în icoanele bisericilor noastre.

Vin cardinalii, marele săbor de principii ai bisericii! Toți cu fețe rase, ca senatorii romani de demult. Odăjdiile lor luscesc ca argintul și pasul le este domol, potolit, maiestos. Văzându-i îți zici: iată miniștrii celui mai mare stat din lume! Cu adevărat, unde este consiliul de miniștri, care să aibă atâta înfrăunțare asupra muritorilor, ca felurile Congregații Romane? Măcar acești cărunți și blânzi prelați, nu au nici oști cu tunuri, nici tăria banului atotputernic. Taina puterii lor este însă alta: împărăția ai cărei sfetnici sunt, nu este din lumea aceasta, vorba Mântuitorului! Ei cârmuesc suflete și îndrumă inimi.

Ce rău ne pare, că n'are cine să ne arate pe cardinalii mai vestiți! Caut să ghicesc care poate să fie Eminentă Sa Petru Gasparri, secretarul de stat al Pontificelui. Dar n'am nici un semn, de pe care l-aș putea recunoaște. Și, la procesiuni ca aceasta, toate fețele sunt par'că la fel... Luminile celea

multe din policandre înmoaie liniile și luciesc deopotrivă, toate frunțile.

Străluciții dignitari trec înainte și apar gărzile de onoare ale Sfântului Părinte. Garda Palatină, Garda Elvețiană, cu îmbrăcămintea medievală și, la urmă, Garda mândră a Nobililor, cari au în fruntea lor un prinț de sânge și mai mulți marchizi. Garda Elvețiană este în deosebi frumoasă și interesantă. Soldații de rând au uniforma vărgată în culorile albastru-galben roșu, și coifuri lucitoare. În mâni strâng alabarde, ca în veacurile de mijloc. Și au în jurul gâtului horbota mare, albă, cu încrețituri mărunte, purtată de Granzii timpurilor de demult care le dă un aer de neîntrecută nobleță și mândrie:

Garda Nobililor este și mai strălucitoare. Ofițerii acestora, toți bărbați voinici și chipeși, cu cismele lor înalte, cu tunicele roșii, cu epoleții de aur și cu coifurile îndrăznețe, provocătoare, împodobite cu penaje grele, sunt de-o eleganță fără seamăn...! Sunt par'că tot atâția regi și prinți din vremuri apuse, când stăpânii popoarelor veneau la Roma, să se cucerească în fața celui ce are puterea dumnezească pe pământ.

Azi toate acestea gărzi au numai rostul de decor, în care credincioșii sunt obișnuiți să vadă pe vicarul lui Hristos. E oastea de onoare, pe care i-o dau Papii, din curată reverință și alipire, cei mai aleși fii ai Italiei și Elveției. Familiile celea mai bogate și mai puternice, sunt mândre să-și trimită vlăstarile în Vatican, să fie slujitorii Sfântului Părinte.

Privindu-i, nici nu băgăm de seamă că alaiul înaintează și că la intrare e mișcare mai vie. Mulțimile se urnesc, se străbat de-un fior neobișnuit...

San Pietro e o feerie de lumini. Ard toate policandrele, toate miile de becuri electrice aninate pe pereți, pe sub arcuituri, pe colonade. Ard și geamurile, aprinse de năvala, mai puternică și ea par'că, a razelor de soare...

Răzbate din unghiuri în unghiuri o șoptă lină, plină de căldură, de însuflețire:

— Papa, Papa! Sua Santita!

Răsună și aplause, obicei înrădăcinat la popoarele Apusului. Ropot furtunos.

...În ușa cea mare a bazilicii apare, acum, o figură blândă de moșneag, în haină albă de sus până jos, ca într'o mantie de argint. Pe creștet îi lucește tiara, cu celea trei coroane de aur și cu crucea de pietrii prețioase, pe care o sărută raze în-

flăcărate. O frunte senină și doi ochi plini de căldură sfântă, stăpânesc, de sus, marea mulțime de noroade din naia lui Petru.

E Sfântul Părinte *Papa Piu al XI-lea!*

Se vede bine, căci e purtat pe brațe, după datina veche, în „Sella gestatoria“. Trece abia la câțiva pași de noi. Are o față așa de simpatică, cu o fină peliță trandafirie. Celea câteva fire de argint, cari se strecoară pe sub marginile tiarei, le poartă încă cu deplină vânjoșie. Are frunte lată, boltită, cu foarte ușoare crețe mărunte. Și privire dulce, senină. Liniștită și cuceritoare. De părinte adevărat.

Zecile de mii de credincioși printre cari trece, se aprind de dragoste sfântă. Din clipă în clipă uralele sunt tot mai furtunoase. Am văzut oameni plângând de bucurie, că au putut avea fericirea să vadă pe urmașul lui Petru. Câtă căldură, câtă iubire au popoarele mari ale Apusului față de Sfântul Părinte dela Roma! Italieni, Francezi, Spanioli, Belgieni, Germani, și chiar și Canadezii americani, se întrec în reverințe, când trece lectica festivă cu mai marele Pescarilor... Am văzut ambasadori și miniștrii plenipotențieri, făcând închinăciuni profunde înaintea moșneagului cu tiara albă, care își zice „Servus servorum Dei“...! Nu sânt regi pe lume, cari să aibă atâta vază în fața muritorilor, ca blândul preot din Vatican. Și el șade atât umil, atât de nepretențios în scaunul său încunjurat de înalți demnitari laici și bisericăști...!

Alaiul se isprăvește, calea din mijlocul bisericii se închide și începe slujba pontificală. Altarul principal e atât de parte de locurile noastre, încât abia mai putem zări sutele de preoți în odăjdii, cari îngenunche în jurul Marelui Preot. Nu mai putem avea parte decât de cântările sguuitoare ale corului papal. Nu vedem nici pe cântăreți, cari sunt postați undeva pe sub cupola uriașă. Ci prindem numai frânturi de tropare latinești, cari se pierd în clocot prelung pe sub nenumăratele boltituri luminate feeric.

Sunt clipe, când îți pare, că toate zecile de mii de oameni cari sunt de față cântă...! Atunci bazilica lui San Pietro este o covârșitoare simfonie de glasuri și de accente, cum numai uraganele pot să producă. Ce uragan sublim însă! Cupola cea colosală abia poate să-l cuprindă. Nici nu-i mirare. Când atâtea inimi bat la fel și când atâtea suflete au aceeaș simțire, strigând:

— Slavă lui Dumnezeu Savaot! Cel ce a făcut ceriul și pământul...! Lăudați-l pe el toate neamurile. Lăudați-l pe el toți îngerii lui!

Cu adevărat, nicăiri în lume nu se pot mai desăvârșit înfrăți neamurile pământului, în a lăuda pe Domnul, decât aci, în cea mai cuprinzătoare biserică a creștinătății.

Ruga aceasta, cântată de atâtea noroade, venite din toate colțurile globului, este tot ce se poate închipui mai emoționant. San Pietro par'că nici nu mai are ziduri. Blocurile de marmoră se fac nevăzute. Rămân numai mulțimile cucernice și chipurile de îngeri și de sfinți de pe cupolă. Stăruie și abastrul subțire al fumului de tămâie... Melodia sfântă răsună înainte. Și îți pare că s'a înfrățit pământul cu cetele îngerești din ceriu, preamărind pe Tatăl Luminilor...!

O, cât de neputincioasă e mâna omenească, să poată coborî în grai de slove, ceea ce auzi, vezi și simți, în San Pietro, la o slujbă ca aceasta!

... Corurile tac acum. Se face liniște deplină. Ca vara, în amurguri, între creștete pleșuve de munți. Urmează rugăciunea tăcută, meditativă. Grăiesc inimile și frunțile sprijinite în palme... E rândul lor.

Printre policandri auriți și colonade, departe, înainte, mai zărim odată figura Marelui Păstor. E aproape de baldachin, sub care zac osemintele Apostolului. E în genunchi și se roagă... Se roagă în jur și patriarhii, cardinalii, mitropoliții și episcopii. Se roagă ambasadorii, prinții și ofițerii strălucitori ai gărzilor. Se roagă noroadele. Toată bazilica se roagă..!

Prin ferestrele cupolei vin raze dulci din țăriile albastre și cern pulbere de aur pe capete cărunte, pe cruci schinteitoare, pe icoane de cheruvimi. Calota albă de pe creștetul Sfântului Părinte e luminoasă, ca o salbă de stele. Lucește în întregă bazilica. Și lucesc frânturi de slove în mozaicul uriaș dela cupolă:

»TIBI DABO CLAVES REGNI COELORUM!«

*

... E ora 10. Slujba pontificală continuă. Și nu se va isprăvi până după ora 12. Mai ascultăm și noi un timp rugăciunile dela altarul papal, însă nu deadreptul, căci, de unde stăm, acest altar e foarte departe. Să nu se uite, că bazilica San Pietro are în lungime 187 metri! Deci e cu neputință să auzi de

ori unde, slujbele cari se fac la altarul principal. S'a întocmit însă un aparat, numit *megafon*, care întărește vocile preoților și ale corului, răspândindu-le în tot cuprinsul bazilicei. Și se aude foarte bine întreg serviciul dumnezeesc, chiar și dela intrare.

Aruncăm o ultimă privire asupra baldachinului auriu, lângă care urmașul Sfântului Apostol Petru se roagă pentru pentru mântuirea lumii. Și ne depărtăm cu sufletele așa de înălțate, de luminoase. Ducem în inimi cea mai frumoasă icoană din cetatea sfântă:

— Papa în genunchi, în ploaie de raze, sub cupola lui Michelangelo...!

ALEXANDRU LUPEANU-MELIN.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dacă eroarea și impietatea și toate viciile își au apărătorii, o sfânt adevăr, vei fi tu părăsit de cei cari îți servesc? Ce? nu vor îndrăzni să vorbească pentru gloria ta nici cei cari ți-se profesează de prieteni? Să vorbim cu tărie pentru o cauză atât de justă; să rezistăm nelegiurii, care nemişcându-se să fie tolerată, cutează să pretindă să fie aplaudată.

BOSSUET.

Episcopul Lemeni și Cronica lui Șincai.

Trăind și muncind în nădejdea, că cel puțin către sfârșitul vieții o să-i fie dat a-și vedea eternizându-se în slova tiparului rodul ostenelelor sale îndelungate, omul genial, dar stăpânit de pasiuni, cari l-au făcut inadptabil mediului social în care avea să trăiască, Gheorghe Șincai, a murit fără să aibă prilejul de a vedea tipărindu-se decât câteva fragmente din opera sa memorabilă „Cronica Românilor“.

Fătul, prin care dârzul cronicar, spera să fie preamărit după moarte și pe care ani de-a rândul l-a purtat în desagii săi încăpători de lână, — dus la censura ungurească din Ardeal, avea să fie sequestrat și zăvorât — atât în ediția românească, cât și în cea latinească, în arhivele guvernului din Cluj, de unde transpus la biblioteca muzeului transilvan, avea să fie descoperit de neobositul scrutaător de arhive, Nicolae Densușianu, iar mai târziu la Bibl. Univ., de dl Ioan Modrigan.

Scăpată de soarta la care bucuros ar fi condamnat-o șeful cenzurii ardeleni, umanul episcop romano-catolic dela Alba-Iulia, Gheorghe Mártonfi, Cronica lui Șincai, în forma ei originală, își așteaptă până în ziua de azi editorul, care nici în România întregită pare a nu se ivi pe orizont.

Copiile făcute de pe exemplarul prescurtat, dăruit de Șincai patronului și prietenului său, episcopul Samuil Vulcan, și-au avut și ele Odiseja lor.

Istoriografia noastră s'a nizuit să facă pe cât s'a putut lumină și în această chestiune, urmărind soarta mult încercatei Cronici a lui Șincai¹⁾.

¹⁾ A. Papiu Ilarianu, *Viața, operele și ideile lui Gheorghe Șincai* (discurs de recepțiune) Buc., 1869, p. 58—60. Ioan Modrigan, *Soarta Cronicii lui Șincai*, în rev. »Cultura Creștină« nr. 1 din 1916. — Dr. Z. Păclișeanu, *Contribuții la biografia lui Gh. Șincai*, în rev. »Transilvania«, nr. 4 din 1922 și *Cenzura cronicii lui Șincai*, în »Revista Arhivelor«, nr. 1 din 1924. Dr. Iacob Radu, *Doi luceferi rătăcitori — Gheorghe Șincai și Samoil Micu Klein*, Buc., 1924. p. 20—34 și *Anexe* p. 58—121.

Dnii Modrigan și Pâclișeanu au arătat cum a fost interzisă tipărirea Cronicii lui Șincai, fiind acesta în viață. Dl Pâclișeanu a publicat (în Rev. Arhivelor nr. 1 din 1924) și reflexiunile (în originalul latinesc) lui Mártonfi din 5 Martie 1814, cari se încheiau prin sarcastica apostrofare: „Aude aliquid brevibus Gyaris et carcere dignum! Juvenalis et Sinkai“, din care posteritatea a făcut făimosul adagiu: „Opus igne, author patibulo dignus“.

Ilustritatea Sa Dr. Iacob Radu în cartea Dsale despre cei „Doi luceferi răătăcitori“, tratează amănunțit, în baza documentelor aflate în arhiva episcopiei dela Oradea mare, sforțările făcute de însuflețitul profesor dela școala normală din Arad, Alexandru Gavra, pentru tipărirea Cronicii lui Șincai, — sforțări la cari a fost determinat din partea episcopului unit dela Oradea-mare, Samoil Vulcan¹⁾.

Papiu Ilarian în discursul său de recepțiune la Academie, amintește, că un anume Petru Mărcuțiu, prin anii 1821—2, și 1824, a făcut două copii de pe originalul aflător în posesiunea lui S. Vulcan, și că o copie ajunsese în proprietatea unor librari din Viena, dela cari o cumpără arhimandritul German Vida din Maramureș, pe la 1833, și că acesta trecând apoi în Moldova, cercă să o publice la 1843 în tipografia mitropoliei din Iași, dar nu ajunsese decât până la anul 1000 al Croniceii, și că mai târziu, la 1852, vându manuscrisul principelui Grigorie Ghica, care prin o comisiune — în frunte cu A. Tr. Laurian, — se îngrijii să se tipărească la anul 1853, când se împlinea centenarul nașterii lui Șincai²⁾.

Referitor la această copie, ajunsă în mâna lui Vida, suntem în situație, de-a servi, în baza unor documente aflate în Arhiva Mitropolitană din Blaj, cu unele contribuții noi.

La anul 1833, pe când această copie era de vânzare la Viena, *Damaschin Bojinca*, care petrecea ca avocat în Pesta,

¹⁾ Insuși Gavra spune în scrisoarea sa din 3 Maiu 1853, către episcopul gr. cat. de Oradea-mare, Vasile Erdélyi. »...Ce am facut io, aceea am lucratu din invoirea densului (S. Vulcan). Și așa socotind, che in privintia desvalirei a oameniloru de natiunea noastră, voi face un pas bine nimeritu dar și pentru ustenelele mele bine venit, primiu asuprami acea îndatorire și cercaiu a o indeplini. Dar din cauza viforoaselor împrejurări, ce la fie ce deprindere în viața omenească se arata, de abea la 1842 mise descise calca...« O. c. Anexe, p. 85.

²⁾ P. 58—59.

interpelează pe nou alesul episcop dela Blaj, *Ioan Lemeni*, în chestiunea ajutorării la tipărirea Cronicii lui Șincai.

Scrisoarea lui Bojinca, durere, nu ni s'a păstrat între acetele anului 1833, cari de altfel sunt foarte defectuoase. — Avem însă răspunsul dat de episcopul Lemeni în 9 Martie (25 Febr. v.) 1833¹⁾.

¹⁾ Prot. pres din 1833. Nr. 262 Die 25 Febr. - 9 Martii *Damasceus* Th. Bósinka *causarum advocatus Pestiensis* interpellat, pro succurrendo ad imprimendum *Chronicon Sinkaii*

RESCRIPTUM

Ipsemet dum ex *Ephemeridibus* precepissem *Chronicon Sinkaianum* *Viennae* venale esse, emere ea intentione volibam, ut dum *res domestica* admiserit publica luce donarem, antequam tamen id facerem *Illustrissimum Collegam Samuelem Vulkán Fratrem* et ordine *Patrem aestimatissimum* interpellaveram, ut me certiore redderet num originale latinum non haberet prae manibus, mihi enim proprio ore dum unum exemplar pro censura *E. Regio Gubernio substratum sequestratum* fuisset (quod hodie sub sequestro jacet) reposuit se in altero exemplari apud *Illmum Eppum Vulkán* habere. — Vir hic ut erat excellentis ingenii, ita inquietae indolis, quam dum delicata temporum adjuncta post *Horaiantum motum* non paterentur, magnam calamitatem subire coactus potui indulgere coepit et haec juncta effecerunt, ut nullibi diu perseverare posset. — Etsi vero subversans opus ipsemet typis edendum desiderarem modernis in adjunctis ut succurram physica impedior necessitate, *Suae enim Majestati Sacratissimae benigna resolutione* fructus et proventus hujus *Domenii a die depositi juramenti* conceduntur, adeoque nulli, pro eo enim tempore jam pro parte *Fisci* cuncta collecta erant. Atque adeo tantum abest ut alieni succurrere valeam, ut ipsemet alieni aeris notabilem summam dum jam *Viennam ascenderem* mutuo levatam in locum ut depurarem augere compellor, nec enim mea ut *Canonici adjuncta talia* fuerant ut summam modernis expensis parem procurare potuissem. Quid quod *Residentia* adeo ruinosa sit ut post *resignationem bonorum* ad eam condescendere nequierrim, et templum *Cathedrale* nisi renovetur ruinam minatur. Haec pro statu *notitiae nostrorum adjunctorum perscribere* amicabiliter volui, non ut *praedecessori* detraherem, sed ut adverterent, hujus *dominii proventus* haud tantos esse ut expensas superarent, si necessaria procurantur, et *Canonicae visitationes* instituantur. Pius *praedecessor cunctorum oblitus Zelo Domus Dei abreptus* et cleri sorti indolens quid quid 46 annorum spatio habuit in hunc finem convertit, atque sic fundamenta jecit *culturae*, et aliqualis saltem *refacilitationis*. Si *Deus votis nostris secundaverit* pium opus continuabimus *modalitate temporum adjunctis* maxime accomoda, verum hiatus primo *supplendos aequitatis ratio* postulat. Quis *fiducialiter perscriptis*, dum et *bono Viro Chronici emptori* scribere non possem; ut eidem animi mei *sensa nota reddat* requirendo *singulari aestimii cultu* persisto.

Acesta îi comunică faptul, că a aflat și dânsul din ziare, că la Viena e de vânzare Cronică lui Șincai. A și voit să o cumpere, pentru a o putea eda când îi vor permite împrejurările. Mai întâi însă s'a adresat către episcopul Vulcan dela Oradea-Mare, întrebându-l, că nu are la îndemână originalul latin? căci autorul (Șincai), i-a spus, (se vede în 1814, când Șincai venise la Cluj pentru a prezenta cenzurei ungurești traducerea latină a Cronicii; iar Lemeni era pe atunci paroh și protopop al Clujului) că are Cronică în al doilea exemplar, la episcopul Vulcan. — După unele reflexii privitoare la firea și soarta lui Șincai, Lemeni spune, că deși ar fi dorit să tipărească el însuși Cronică, dar în împrejurările între cari se află, îi este imposibil să contribuie acum la tipărirea ei, deoarece domeniul nu l-a putut lua în folosință înainte de a depune jurământul¹⁾. Insuși a trebuit să ia bani împrumut pentru a putea merge la Viena, căci resursele sale de canonic nu i-au ajuns pentru aceasta. — Mai adaugă, că va trebui să restaureze negreșit reședința episcopescă și catedrala, cari amenință cu prăbușire și că va trebui să întreprindă visitații canonice²⁾.

Nu vrea să facă imputări — zice el, — predecesorului său Bob, care tot ce a agonisit în cei 46 ani de păstorie, a lăsat pentru cler, — punând astfel baze pentru cultură și contribuind la o oarecare ușurare a sorții, — dar de celelalte lucruri și-a cam uitat. Dacă îi va ajuta Dumnezeu să-și ducă în îndeplinire propunerile, va continua acel „pium opus“, dar mai înainte, prin o „degnitatis ratio“, trebuie să asaneze lipsurile enumerate.

Roagă în sfârșit pe Bojinca, să împărtășească și cumpărătorului Cronicii simțemintele sale.

* * *

¹⁾ Lemeni fusese ales episcop în sinodul electoral din 15 Maiu 1832 prin 179 de voturi din 212. A fost numit din partea Împăratului în 23 Aug., iar jurământul de fidelitate l-a depus în 5 Noembrie același an. — Papa îl preconiză în 16 Apr. 1833 și fu sfințit episcop de către S. Vulcan la Oradea-mare, în 6 Iunie, iar în 14 Iulie același an, s'a instalat în Blaj.

²⁾ Lemeni a și adăus o aripă nouă la »castel« și a reparat pe cel vechiu, de asemenea a restaurat așazicând din temelii catedrala, ridicând cele două turnuri impozante dela fațadă, provăzându-o cu capele laterale și cu terasa din piață. — (Episcopul Darabant tot din cauza cheltuelilor sale mari cu zidirea bisericii catedrale din Oradea-mare, n'a putut ajuta pe Șincai ca să-și tipărească Cronică). Lemeni a vizitat apoi aproape toate parohiile diecezei sale vaste, care cuprindea întreg Ardealul, unde pe lângă oratoria sa probată, punea la contribuție și propria bursă.

Tot în această chestiune și tot cu acel dat de 9 Martie 1833, scrie episcopului Lemeni, *Ioan Trifu — Ioan Maiorescu* de mai târziu, care pe atunci era teolog în Pesta, trimis fiind de Vulcan, la care-l protejase Lemeni. Nici scrisoarea lui Maiorescu nu ni-s'a păstrat, ci numai răspunsul episcopului¹⁾.

Luând în posesiune domeniul episcopesc, zice Lemeni, numai după depunerea jurământului (5 Noiembrie 1832), când deja toate roadele de peste an erau culese de fisc, pe lângă cea mai mare bunăvoință acum nu poate contribui cu parale la edarea Cronicii lui Șincai. Se provoacă la faptul că Maiorescu însuși (ca unul care era din comuna Bucerdea-grânoasă, învecinată de Blaj — și studiasse pe acolo) știe cât de părăsite sunt acum toate prin Blaj, ceace dânsul, dacă-i va ajuta Dumnezeu, nu voește să lase să fie și pe mai departe spre rușinea Diecezei și a neamului.

* * *

Când zelosul profesor dela Arad, *Alexandru Gavra* la 1842 a început la Buda tipărirea Cronicii lui Șincai, episcopul *Lemeni* prin *Circulara* sa din 25 Octomvrie a aceluiaș an, făcea un apel călduros către toți protopopii, preoții și credincioșii săi, pentru prenumărarea unor opere ale lui Șincai și S. Clain²⁾. În circulara amintită, el spunea:

„Cu acestu privilegiu ve aducemu aminte de cele ce în toia litterale dein 6 Aprilie nrul 14 a. c. pentru Sinkai și Klein spre bucuria Iubitorilor Natii Sale Românești sau vestitu

¹⁾ Arh. Mitr., Prot. pres. din 1833. Nr. 263 Die 25 Febr.—9 Martii Triff Joannes in Codem objecto scribit.

RESCRIPTUM.

Si quidem proventus huius Domini solum a die depositi juramenti seu 5-a novembris a. pr. mihi obtigerint, adeoque tota procreatio anni praeteriti Fisco Regio cesseret, animo licet promptissimo ad Chronici Sinkaiani editionem sumptibus me succurrere non posse hisce, ad litteras Dilectionis vestrae optimo zelo, et intentione rescribere cogor. Mea adjuncta charissime inter unum alterumve annum similia oblata impediunt, ipse enim novisti, quam hic desoluta cuncta existant, quae in Diaeceseos, et Nationis probrum si Deus adjuverit ita relinquere nolo. Deus det tibi recta sapere, quo in utile utriusque Reipublicae membrum perfici valeas, ego vero piis precibus commendatus maneo.

²⁾ Arh. Mitr. Blaj, Prot. pres. din 1842, nr. 1201 Die 25—13 Octobris nr. 1205. Circa opus Klein et Sinkai pro praenumeratione circularae expeditae Nro 1201.

adeche che cele ce acesti bărbați vrednici au scrisu vor se se typerasca sub purtare de grige a D. Gavra Alexandru Professor dein Aarad shi a mai multoru Comitaturi Assessoru cu aceja rendujale ca esindu 10 coale sub numele de o sarcina, care vor praenumera pe acele se dee quandu le vor lua la mâne 30 Xr. bani buni shi cu acelasi privilegiu vor da alți 30 de Xr. pe următoare sarcina, asisderea candu vor lua alte diece coale adecha a doao sarcina vor da alti 30 de Xr. pe a treja shi ashia pe rendu pone quandu o vor lua sarcina ce mai de pre urmă nu vor avea de a da nimica. Acestea doao Cărti spre luminarea Natii noastre foarte multe cupiendiendu, dein isvore care la Noi nu se potu capeta, pre cum in numita foae mai pe largu sau descrissu, pre cum pre Fratiile Voastre, ashia shi pe Parochi, shi alti bărbați ce sar afla cu Duhu jubitoriu de Neamul seu shi literatură ve indemnemu spre a praenumera, shi numele praenumereturilor al face cunoscutu la ceja ce spre aceasta dela numitul Domn sunt incredintiati“.

O dovadă și aceasta, că episcopul mult hulit de dușmanii săi personali din trecut, și neîndreptățit chiar și în ziua de azi, de oameni interesați sau rău informați, a avut alte sentimente față de biserica și neamul său, decât cele ce i s'au atribuit și atribue.

Dr. CORIOLAN SUCIU.

Religiunea și morala sunt cele două suporturi indispensabile pentru orice prosperitate. Pe nedreptul s'ar crede patriot cine ar încerca să răstoarne acești doi stâlpi ai fericirii omenești.

WASHINGTON.

Pe căile rătăcite ale științei.

Voiu continua în articolul de față darea de seamă a dr-lui I. Laumonier despre Nouile Critici ale transformismului, ce o întrerusesem în Nr. din Iulie-August a. c. al Culturii Creștine.

Din capul locului însă trebuie să constat, că în partea aceasta Dr. Laumonier intră în vaste considerații specialiste: amintește despre ipoteze, ce multora, probabil, nici din auzite nu le sunt cunoscute; iar argumentația e susținută cu un aparat savant neobișnuit și cu o bogăție de date pozitive și de nume exotice, ce îngreuiază încâtva înțelegerea precisă a argumentelor.

Cu toate acestea două concluziuni se desprind luminoase din complexul acestor discuții, una formulată de profesorul Rabaud: „*Scurt, există o evoluțiune, pentru că nu există alt mijloc de a explica succesiunea ființelor pe suprafața pământului, însă nici Lamarck, nici Darwin, nici diversele teorii transformiste ale succesiorilor lor, n'au reușit să discearnă factorii cari realmente o cer și o explică*”.

Și alta formulată de prof. Vialleton ce culminează în următoarea declarație: „*Trebuie să recunoaștem că nu știm nimic despre originea vieții, nici despre aceea a viețuitoarelor*”.

Mărturisirile acestea ale științei sunt mai mult decât suficiente pentru noi, cari nici până azi și nici de aci înainte n'avem pretenția de a putea cunoaște vre-odată cumetria complicată a atâtor gânganii și dobitoace; nici cauzele cari au determinat asemănările și deosebiriile dintre ele, ci ne-am mulțumit numai cu ceea ce ne spunea bunul simț că: broasca, racul și știuca din fabulă nici odată n'au fost membrii aceleiași familii, deși toate trei în apă s'au zămislit și în apă trăiesc; că proverbialul *urechiat*, simbolul tuturor analfabeților și al îndelungrăbdărilor n'a putut avea de strămoș pe racul și el antiprogresist, precum nici *greerul* n'a putut avea căsnicie comună cu *furnica*, cu atât mai puțin omul, aceasta minunată creatură, a putut să-și aibă obârșia dela un patru-pred grosolan și necivilizabil ca măimuța, oricât de isbitoare ar fi unele asemănări dintre ei.

Și credem că școala aceasta a bunului simț, bazată pe deosebiri atît de evidente dintre creaturi, a fost mai sinceră și mai convingătoare decît școala savanților, care netezind în mod artificial deosebirile atît de stridente dintre specii, exagerase pînă la absurd asemănările dintre ele.

Fapt, ce provocă chiar din partea științei o revizuire a acestei concepții și o revenire la principiul bunului simț. Așa că criticele mai recente de cari se ocupă Dr. Laumonier, în darea de seamă ce o publicăm mai la vale, are menirea să restabilească încă odată adevărul că: da, există deosebiri între viețuitoare și încă deosebiri profunde, esențiale ce nu se pot retușa cu nici un fel de procedeu științific, și nu pot fi infirmate prin datele, exemplele și explicările invocate de naturaliști. Cu alte cuvinte, ne dovedesc criticele acestea, că n'a existat nici odată între ființele viețuitoare rubedenia și cumetria aceea universală pe care se întemeiază evoluțiunea.

Iată darea de seamă:

Nouile critici ale transformismului

BCU Cluj / Central University Library Cluj de Dr. Laumonier.

(Continuare II.)

Pentru lamarkiani ca și pentru darwinieni evistă o concordanță între organism și condițiunile sale de existență, ceea ce se numește *adaptare* și aceasta adaptare se manifestă în formele corpurilor, care totdeauna sunt perfect adecvate împrejurărilor.

Or, după *Etienne Rabaud* concordanța aceasta nu e numai decît nevoie ca să existe; d. e. racul e un caminator (umblător), care trăește într'un mediu ce ar fi trebuit să facă din el un înotător.

Variațiunile întâmplător favorabile pe cari se bazează Darwin pentru a-i da importanță selecțiunei, nu mai au valoare: există pești (criquets) cari trăesc în acelaș mediu, unii lângă alții și se hrănesc în acelaș mod, pînă când unii sunt aripați iar alții nearipați. Cum speciile acestea supraviețuesc, modificarea (desvoltarea) sau pierderea aripilor a fost avantajoasă și cu toate acestea e evident că pierderea aripilor nu constituie un favor de a scăpa de dușmani. Cum se poate, așadar, exercita selecțiunea? Trebuie deci să concludem pe lângă alte numeroase probe raportate de *Etienne*

Rabaud că transformățiunea, pricinuită de condițiunile schimbăcioase ale mediului se arată morfologicește fără raport funcțional necesar cu influința determinantă. — Anume să considerăm *convergența*, care vrea ca aceleași conformațiuni (acomodări ale animalului) să producă aceleași funcțiuni: se citează aici ca exemplu clasic labele rapace ale ortoptereleor francmante. Or, e constatat că larva greerului are aceleaș labe ca ortopterele fără a fi răpitoare și că emipterele cari sunt răpitoare și prind muștele ca și ortopterele prada sa, nu posedă labe răpitoare. Acelaș lucru s'ar putea spune și despre *mimetism* și *preadaptațiune*.

Mimetismul e considerat ca un procedeu de apărare dintre cele mai însemnate (al animalelor), dar această interpretare nu rezista la o îndoită observare, că animalele mimetice trăesc alături de cele nemimetice deși au aceiași dușmani, și că pentru a fi în realitate eficace, modificațiunea mimetică (adică schimbarea culorii după mediul unde trăește), ar trebui ca să apară prin o schimbare bruscă și totală, ceea ce nu e de loc explicabil.

Ce privește *preadaptarea*, ea nu e decât o vorbă; nu există concordanță prestabilită; toate animalele oarbe nu sunt cavernicole și nu se poate susține, că mediul numai decât pretinde organisme făcute pentru el: pentru ce și cum au fost preadaptate cestudele la viața parazitară? . . .

E atât de puțin necesară și exclusivă adecvația între conformațiunea speciilor și mediu. încât se văd (dispozițiuni) schimbări foarte diferite corespunzând acelorăși condițiuni. Așa d. e. peștii înnotători afectează forme între sferă și cilindru, trecând prin forma lanceolată și discoidală.

Adică, contrar a ce susține transformismul, organismele reacționează în mod foarte divers față de mediu, prin urmare nu se poate concluda dela o formă, la un fel dat de existență, și, în aceasta privință reconstruirile vieții animalelor fosile depășesc în cea mai mare parte, datele pozitive, ce n'ar putea fi acceptate fără rezerve exprese.

În fapt, materia vie nu trăiește decât prin continuarea schimbărilor sale față cu mediul. Când mediul variază și organismul continuă să trăiască, aceasta înseamnă că un nou sistem de schimbare durabilă s'a stabilit și rămâne compatibil cu existența.

Adaptarea consistă în aceea că: e fiziologică, pentru că o schimbare a mediului înainte de toate modifică schimbul mutual între mediu și animal ce la rândul lor se repercută asupra formei. Din ce urmează, — și acesta e punctul important, că forma resultantă departe de a fi avantajoasă sau chiar indiferentă, poate devenii defavorabilă vieții. E cu neputință să înșirăm aci toate exemplele citate de Etienne Rabaud. Unele din ele sunt de ajuns pentru a stabili următoarele: labele lungi ale țințarilor întruchipează o conformațiune defavorabilă ce împiedecă și provoacă accidente fără ca aripele să-le vie într'ajutor, pentru că ele sunt mici și nu le permit decât un zbor greoiu și scurt; precocitatea migdalilor este extrem de daunătoare speciei, pentru că ei înfloresc la sfârșitul iernii, când nopțile sunt reci și înghețurile frecvente așa că, în unii ani recoalta lipsește total; digestiunea șerpilor se pare a fi rău înțeleasă, ei nici nu mestecă nici nu sfarmă prada lor, ci o înghițesc și ea nu poate fi atacată de sucurile digestive decât, dacă putrefacțiunea ei e destul de înaintată; dacă modul acesta de digestiune e compatibil cu viața, el pare totodată nu mai puțin periculos, pentru că produce o amorfie, adesea prelungită, din cauza căreia șarpele (ofidien-ul) e incapabil să se apere.

În sfârșit sunt insecte, cari n'au gură; anumiți fluturi sunt total lipsiți de trompe, prin urmare ei nu pot trăi decât câteva ore, în cursul cărora se reproduc, dacă însă produsele genitale nu devin mature destul de îngrabă, și dacă atmosfera e preauscată, întreaga generație pierе, și prin urmare, lipsa gurei, care e iremediabil dăunătoare, devine din punctul de vedere al selecțiunei de neînțeleș.

În definitiv, factorii, cari invocă transformismul n'au efect decât în urma unei interpretări greșite și finaliste, pe cari observațiunea și experiența nu le poate justifica. Nu există concordanță necesară și identică între forme și condițiile mediului; nu există convergență necesară și identică între formele și condițiile mediului; nu există convergență nici preadaptare, nici procedee de apărare, și selecțiunea nu se exercită într'un senz darwinian, devremece supraviețuesc ființe, la cari modificările au fost nefavorabile și chiar direct dăunătoare.

Însași *mutațiunea* e indiferentă, ea nu aduce nici un avantaj, nici desavantaj, și nu implică deloc, ca organismul să treacă prin o perioadă de variabilitate care să poată conduce

la o variațiune reală și la formarea unei specii diferite, pentru că specia este o dată artificială și înlănțuirea formelor nu e în raport sigur cu filiațiunea genetică.

Evoluțiunea, zice Rabaud (v p. 256) nu preexistă formelor cari se succed. Ea nu depinde întru nimica de o formă immanentă, ea nu urmează o direcțiune specială; ea se efectuează conform împrejurărilor. În funcțiune de aceste circumstanțe, sarcodul inițial (morula) suferă o serie de transformări însă el, nici nu le confirmă; nici nu le presupune.

Scurt, există o evoluțiune pentru că nu există alt mijloc de a explica succesiunea ființelor pe suprafața pământului, însă nici Lamarck, nici Darwin, nici diversele teorii transformiste ale succesorilor lor n'au reușit a discerne factorii cari realmente o cer și o explică.

Criticele ce le adresează Vialleton transformismului sunt de ordin exclusiv morfologic și punctul lor de plecare e studiul său anatomic foarte încheiat despre membrele și conturile vertebralelor tetrapode.

Rabaud, profesorul dela Sorbona, a atacat factorii evoluțiunii, Vialleton profesorul dela Montpellier, atacă legea morfogeneziei și a taxionomiei ce le invocă transformiștii.

Cea mai importantă dintre aceste legi e legea biogenetică fundamentală ce se poate formula în general astfel: Ontogenia (nașterea ființelor) e repețirea condensată a filogeniei sau cu alte cuvinte: *desvoltarea embrionului reproduce pe scurt fazele prin cari a trecut specia în cursul evoluțiunii sale* (Fotografiile lui Haeckel!!)

Legea aceasta presupune prin urmare că, construcția organismului pornește dela simplu la compus, și că fiecare din etapele acestei construcțiuni răspunde la organizațiuni ce au trăit cândva astfel, că cunoașterea embriologiei prin comparație cu paleontologia poate permite reconstruirea genealogiei speciilor. Or, așa precum a notificat-o mai înainte Hertwig, Vialleton dovedește că primele faze embrionale nu sunt decât niște formațiuni schițe (ébouchés) fără valoare funcțională, capabile de a se desvolta într'o direcțiune oarecare, urmând tipul, dar, cari n'ar putea fi legate de nici o formă inferioară.

Astfel șira dorsală a unui embrion de mamifer nu reamintește deloc pe aceea a amfionului (un fel de pește străvechiu) sau a peștilor primitivi. — Din nenorocire, comparația ce a voit transformismul să o stabilească în felul acesta între

simplele schițe (ébouché) fără caracter specific și între organismele reale, a condus la interpretări greșite. D. e. la toți embrionii vertebratelor, îndărătul capului și înaintea toracelui sunt unele formațiuni, cărora li-s'a dat numele de *arcuri bronhiale*, ceea ce a făcut să se creadă că mamiferele și omul trec în cursul dezvoltării lor prin un *stadiu bronchial* ce reamintește peștele ancestral.

De fapt, dacă la pești, arcurile bronchiale dau în realitate naștere arcurilor respiratorii, ele suferă la amnioți schimbări diverse, cari nu ne îndreptățesc să vedem în ele urmele descendenței dela o ființă pisciformă.

Prin urmare, schițele (ébouché) embrionale n'au însemnătatea ce li-se atribue și în nici un stadiu ele nu reamintesc organizațiuni vechi, capabile de a funcționa real și legea biogenetică, în ciuda îmbunătățirilor ce s'au încercat să se facă, rămâne o aproximație arbitrară.

În anatomia comparativă, *legea omologiei* au furnizat-o transformiștilor câteva argumente interesante, însă legea aceea e întemeiată pe observațiuni prea superficiale, pentru că se compară organe separate, fără a se ținea seamă de raporturile și de conexiunile lor.

Aceasta se observă, când examinăm cu Vialleton poziția și orientarea membrilor în legătură cu cinturele toracice și pelviane. Sunt aci adaptări fiziologice mai mult sau mai puțin diferite, cari răspund la un anumit plan de organizare, urmând speciei, dar, fără ca să stabilească absolut nici o legătură genetică între organele asemănătoare (omologe).

George Cuvier susținea, că urmând natura fiecărui animal, părțile sunt strict adaptate și conlucrează de a-l face aceea ce e el, cu condiția, precum am văzut, că adaptarea poate fi o modificare mai mult sau mai puțin avantajoasă; prin urmare, dacă omologia e comodă pentru a rezuma și-a compara planul de organizație al marilor tipuri morfologice, ea nu indică și nu poate indica relațiunile descendenței între formele membrilor și organele omologe, nici a fortiori, între speciile ce le reprezintă.—

Taxinomia, aproape dela început și înafară de întreaga concepție evoluționistă, s'a inspirat dela idea antropocentrică; de-a înșira adică ființele după perfecțiunea lor relativă, și transformismul a beneficiat de aceasta într'o anumită măsură, găsând în stabilirea seriilor progresive o nouă probă a rela-

țiunilor genetice. Or, Vialleton lesne dovedește că aceste serii și aceste grupe sunt foarte greu de acceptat, fiindcă la stabilirea lor s'au avut în vedere numai anumite caractere și nu toate. El amintește în special că seria carnivorelor stabilite de *Blainville* după caracterul mai mult sau mai puțin plantigrad (umblare pe talpa întreagă) sau digiti-grad (umblare pe degete) al animalelor, e cu totul diversă de aceea ce o propuse Cuvier aceluiași canivore după dinții lor. —

O astfel de contradicție nu s'ar observa, dacă seriile ar avea în realitate vre-o valoare genealogică, și aceasta cu atât mai puțin o au, cu cât ele nu se preocupă de degenerări și regresii, căutând ca înainte de toate să plaseze deasupra rumegătoarelor tipurile cele mai evoluate și din jos, tipurile cele mai simple. Prin urmare, clasificările sunt simple constatări ale unei stări de lucruri, cari n'au rațiune de a pretinde că stabilesc în același timp o filiațiune verosimilă.

Ele nu sunt în stare, ca și embriologia și anatomia comparată, ca să furnizeze dovezi de variațiuni, cari se depășească simțitor limitele speciei.

Totdeauna și peste tot, noi vedem indivizii oscilând în jurul unui tip mijlociu, de care nu se pot depărta, continuând să viețuiască, ca să ajungă și cadrele unui tip specific diferent.

Între tipurile viețuitoarelor, cari au trăit odată subsită diviziuni esențiale ce transformismul n'a ajuns să le explice decât cu ajutorul unor ipoteze ce nu se pot verifica. E o deosebire așa de mare între *archaeopteryx* ... și șoareci de oparte, și între paseri de alta, ca și între toate pasarile și reptilele.

L. Vialleton și încheie deci ancheta: *Dacă se dovedește, cum am încercat eu s'o fac, că evoluția nu s'a realizat nici odată, cum ar fi trebuit după teorie și că dovezile embriologice și anatomice sistematice, invocate în favoarea acesteia, n'au valaarea ce li s'a atribuit, ca ele se întemeiază pe confuziuni, cari deriva în mod mai mult sau mai puțin direct dela idea antropomorfică a unui animal (schelet) tip, că transformățiunile presupuse sunt absolut imposibile în condițiunile și cu determinismul ce sa pretins — va trebui să recunoștem: Că nu știm nimic despre originea vieții, nici despre aceea a viețuitoarelor. (pag. 697).—*

Trebuie oare acceptată concluziunea aceasta descurajătoare, după-ce ne-am legănat în așa de mari speranțe?

Uu lucru e cert, că: se impune o revizuire a datelor admise până în prezent în biologia generală și morfologie. Ele au fost preamult influențate de idei preconceptuate; prea des s'au făcut sforțări de a conforma faptele exigențelor teoriei și acum, când ne dăm seamă de aceasta, întreg sistemul e amenințat să se ruineze. Din motivul acesta, studii ca acelea ale lui Etienne Rabaud și Vialleton sunt de cea mai mare vutilitate pentru a risipi iluziile și-a pune lucrurile în lumina lor adevărată. Nu trebuie însă să exagerăm.

Până atunci, până nu ne vom decide să admitem creaționismul pur, care face ca originea speciilor să iese din domeniul științei, va trebui să căutăm în legile naturale rațiunea multiplicității, a succesiunii și a supraviețuirii ființelor organizate și prin urmare, să se revină cu alți factori, sau cu factori mai bine studiați pentru o concepțiune mecanistă a aparițiunii și a evoluțiunii vieții.—“

DR. I. LAUMONIER.

Până aici dr-ul Laumonier. Din cuvintele-i de încheiere se vede că dânsul încă e partizan al acestei doctrine, dar un partizan disiluzionat ca și profesorii Rabaud și Vialleton dacă mai stăruie pe lângă a evoluțiune mai bine studiată și obiectiv documentată, o face de teama, ca nu cumva să se împământenească, de nou concepția creaționistă care — după dânsul — ar ieși de sub controlul științei. Teamă absolut superfluă, de vreme ce o teorie rațională a evoluțiunii, nu poate fi nici odată una și aceeași cu creațiunea.

Un raționament simplu dar destul de convingător va fi în măsură să clarifice aceste două concepte. O evoluțiune a viețuitoarelor, în ori ce sens ar fi ea luată, înseamnă transformarea în timp a unor ființe vii, prin urmare existente. Așadar în orice sens luată, evoluțiunea presupune creațiunea.

Prin urmare evoluțiunea nu va putea înlocui niciodată creațiunea, care în raport cu transformismul va fi totdeauna un postulat și nu o teză de demonstrat.

Dealtfel teama dr-lui Lamonier nici nu e nouă, deoarece tot din acest motiv se porni acum 70 ani întreaga mișcare evoluționistă ca un fel de campanie de eliberare a științei de sub tutela religiunii în materie de cosmogonie.

Rezultatele însă nu fură deloc corăspunzătoare eforturilor, și teama rămase și pe mai departe un adevăr mărturisit.

Astăzi, ca și acum 70 ani, stă neschimbată în fața științei ca un uriaș semn de întrebare, chestiunea: creațiune sau evoluțiune?

Și acum un scurt epilog! —

Apreciem sforțările și jertfele aduse de știință, îi recunoaștem meritele și rezultatele la cari a ajuns, în urma cărorora ni s'a sporit patrimoniul intelectual și ni s'a limpezit mult perspectiva nebuloaselor timpuri preistorice — dar nu-i putem uita niciodată îngânfarea, și disprețul suveran, cu care trecuse peste atâtea adevăruri evidente înpământenite și intrate în sensul comun, de dragul unor teorii neverificate și a unor descoperiri insuficient studiate. Și dacă avem ceva de regretat, e faptul, că după atâta vreme scursă, abia acum mai recent s'a găsit un bărbat curajos ca în numele științei să facă solemnă declarație: „Nu știu, nu știu nimic“, (Poincaré) ci a lăsat ca toți pigmeii și intrușii științei să ne otrăvească și bruma de cunoștințe ce le aveam despre nepătrunsele misterii ale existenței.

Nu voim să-i facem reproșuri științei, pentru că octoându-și rolul de singură luminătoare, a dibuit omeneste timp de mai bine de un veac pe cărări rătăcite, fiindcă e natural ca omul să greșească, dar trebuie să constatăm că halul în care a ajuns omenirea astăzi este de a se atribui în cea mai mare parte tocmai propagandei neștiințifice, făcută de știință cu atâtea teorii neverificate, și cu enunțarea de rezultate și principii necontrolate.

O scurtă înșirare a faptelor va justifica constatarea ce o facem.

Ce e „cauza primă“ astăzi în veacul luminei?

O forță difuză, inconștientă, care produce în neștire distruge în orbie, și se numește: natură, materie, energie sau orice și oricum, numai Dumnezeu nu.

Omul, coroana creațiunii, un descendent târziu al unui patrupred inconștient; — universul un concurs întâmplător al atomilor; viața un aspect al materiei, sufletul un aspect al vieții, nemurirea închipuirea celor ambițioși.

Sau mai restrâns: morala un capriciu, legea un pre-concept, ori o idee fixă, sau în cazul cel mai rău o necesitate impulsivă sau coercitivă; rațiunea instinct și instinctul rațiune; voința expresiunea unei necesități interne; iar necesitatea, ori destinul e singura forță eternă, ne strămută, implacabilă stăpânește de o potrivă neantul și existența. Nicăiri nici o inteligență, nici o conștiință, nici o idee, nici un scop care să cărmuiască, să coordoneze puzderia de existențe. Ci totul e relativ, vag, confuz, întâmplător. Inceputul necunoscut, prezentul nepătruns, viitorul neprevăzut. Și toate acestea în numele științei!

E mirare apoi că viața noastră se aseamănă atât de mult cu știința noastră și fii noștri cu noi?! Știința are ultimul cuvânt!

DR. VICTOR BÎRLEA.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Nu ne întrebăm de loc ce în realitate suntem, însă ne întrebăm neîncetat ce se crede că suntem.

MASSILLON.

Biserica ortodoxă în Polonia

Chestiunea normalizării afacerilor confesionale în Polonia este mai mult politică decât religioasă.

Acest caracter poartă mai ales chestiunea religiei ortodoxe care predomină în ținuturile răsăritene între populațiunea belorusă și ruteană (verdiniană).

În vechea Republică Polonă mai ales spre sfârșitul secolului XVII și în secolul XVIII pe terenul care actualmente cuprinde voevodatele Wilno Nowogrodek, Polesie, partea răsăriteană a voevodatului Białystok și voevodatul Wolhynia, n'a existat aproape populațiunea ortodoxă, de oarece uniunea religioasă cu Roma introdusă în anul 1595 a cuprins aproape întregul acest ținut.

După dismembrările Poloniei, în anii 1836—9, uniunea a fost desființată pe întreg acest teritoriu și numai pe malul apusean al Bugului, în fostul Regat polon al Congresului actualmente în voevodatul Lublin, s'a menținut până la anul 1875.

Desființarea uniunii a fost înfăptuită prin violențe, deportări în masă a populației, chiar tortură și ucideri, care amintesc actualele procedee ale bolșevicilor față de victimele lor.

Gvernul rusesc desființând uniunea, deportând preoții opozanți, transformând bisericile unite în ortodoxe etc. etc. n'a putut totuși procura populațiunei un cler având un grad înalt necesar de cultură intelectuală și morală, nici n'a putut atașa pe cei convertiți cu forța la confesiunea cea nouă impusă prin mijloacele atât de brutale.

Cum însă timpul moderează totul și cu el slăbește opunerea chiar cea mai înverșunată, s'a făcut că populațiunea ținuturilor răsăritene desființată de catolicism de 2—3 generații, neatașată cu nimic de ortodoxim a devenit în toată puterea cuvântului.

A-confesională, sau mai bine zis a redus credințele ei religioase ce sunt un amestec de reminiscențe catolice cu liturghia ortodoxă, fără nici o apreciere pentru rugăciuni, pentru biserică și fără vre-un respect pentru clerul rusesc, ce se trimitea din Rusia-Mare, nelegat de populațiunea autohtonă, nici prin limbă, nici prin obiceiuri, afară de acestea stând la un nivel extrem de scoborât intelectual și fiind cu desăvârșire pus sub autoritatea puterilor civile, a poliției și jandarmeriei.

Nu este de mirare că în astfel de condițiuni sentimentele religioase au fost în popor aproape complect înăbușite, iar oamenii cari totuși resimțeau nevoia unor aspirațiuni sufletești, se

îndreptau spre secte, ce răsăreau din ce în ce mai numeroase atrăgând spre ele cercuri din ce în ce mai întinse de adepți.

După căderea revoluției polone din 1863, politica guvernamentală de silnică rusificare a adaogat la aceasta populațiune înscrisă oficial ca ortodoxă și un însemnat contingent de catolici de rit latin, cari se »transcriau« la ortodoxism cu parohii întregi și aceasta grație ajutorului din partea demoralizată a clerului catolic și cu colaborarea activă a cazacilor și jandarmilor,

De oarece astfel de violențe se practicau aproape neconținut până în primii ani ai secolului curent, s'a întâmplat că această categorie de catolici în cea mai mare parte nu s'a împăcat cu confesiunea impusă în mod silnic, și cu toate pedepsele severe și persecuțiuni, cu toate că a fost complectamente scoasă de sub scutul legilor, se opunea în cea mai mare parte până la sfârșit, iar în rubricile oficiale figura sub titlul »acelor ce renegă ortodoxia«.

Uniții domiciliați în fostul regat polon al Congresului*), deci în ținuturile Lublin și Podlasie, după cum am menționat, au fost înscriși la ortodoxie abia în anul 1875, în consecință ortodoxia propagată și aici prin violențe și persecuțiuni n'a avut timp de a detașa populațiunea de credința lor anterioară. De aceea când în anul 1905 țarul Nicolae II a editat ucazul denumit »de toleranță« prin care se permitea părăsirea religiei ortodoxe, în ținuturile cele din urmă mai mult de jumătate a foștilor uniți-catolici s'a întors la catolicism, însă de rândul aceste la catolicism latin se teama ca nu cumva ritul greco-catolic la eventualele viitoare schimbări ale cursului politicei din Peterburg să dea din nou motiv la experimente ca cele din 1875.

Pe teritorul celorlalte ținuturi răsăritene, unde populațiunea a avut timp de a se desobicinui de catolicism, acelaș ucaz n'a atras după sine o reîntoarcere în număr mai mare la catolicism a foștilor uniți de dinaintea anului 1839.

El a provocat numai o legalizare în massă a confesiunii catolice la aproape toate acele contingente, care au fost în mod violent detașate de catolicism latin după anul 1863. - Foștii uniți primeau catolicismul câte odată individual, mai ales cu ocazia căsătoriilor cu catolice. Trebuiește adaogat că acel ucaz denumit »de toleranță«, a fost aplicat de autorități și respectat numai la început. După doi-trei ani aceste autorități au avut grijă de a modifica ucazul prin diferite regulamente, ordonanțe etc. Astfel încât părăsirea religiei ortodoxe devenea din ce în ce mai grea și atrăgea după sine aproape în fiecare caz o serie

---

*) Așa se numea partea Poloniei lăsată ca regat autonom separat Țărilor Rusiei prin deciziunile Congresului din Viena 1815. Nota traducătorului.

de măsură foarte dureroase pentru persoana, care dorea să treacă la catolicism, pentru preotul catolic care îndeplinea formele acestei convertiri, precum și pentru martorii neutrii a unor asemenea acte. Este suficient a arăta că în Decembrie anul 1915 la tribuna ul din Wino au fost în curs 985 afaceri penale, intentate la 68 preoți catolici din dieceza Minsk, acuzați de »faș în acte publice«, comis prin recușoșterea drept catolici a persoanelor ce au primit această confesiune în mod oficial și legal, însă preotul respectiv ortodox nu-i ștersese însă din listele sale parohiale. Acelaș lucru se petrecea în toate ținuturile locuite de populațiunea considerată oficial drept ortodoxă.

Aceasta a fost situațiunea populațiunei ortodoxe în ținuturile răsăritene înainte de războiu.

Războiul mondial a pus la o parte toate chestiunile interne, deci și cele religioase, care însă în desfășurarea ulterioară a evenimentelor, mai ales cu ocaziunea organizării unităților de stat din nou înființate s'au desemnat chiar cu mai multă acuitate decât înainte.

Din asemenea chestiuni arzătoare face tocmai parte și aceea a bisericii ortodoxe în hotarele Republicei Polone.

Polonia numără în total 2, 600 000 locuitori cari s'au declarat ortodocși la ultima numărătoare a populației, din aceștia (aproximat v) sunt 1,200,000 Beloruși; 50,000 Ruși. Restul, deci până la 400,000 ortodocși, s'au înscris ca Poloni. Aceste cifre nu sunt exact riguroase din cauza că rezultatele numeratoarei populației nu sunt încă prelucrate, totuși greșeala în orice caz nu poate întrece 1—2%. Toți acești ortodocși locuiesc aproape excusiv în voevodatele Wino, Mowrogradek, Polesia, Wolhinia și partea răsăriteană a voevodatului Bialystok.

În restul Republicei Polone nu se află mai mult ca 1—2% din totalul ortodocșilor, ei nu formează nicăiri în restul țării aglomerațiuni mai numeroase și sunt risipiți în număr mic printre populațiunea aproape excusiv catolică.

Cu toată proporțiunea națională de mai sus în care Rușii formează procentul cel mai mic, *biserica ortodoxă în Polonia este pur și excusiv rusească*. Aceasta provine din faptul, că am moștenit ortodoxismul dela Rusia, în care iarăși toate chestiunile religioase dela timpurile cele mai vechi au fost subordonate autorității și planurilor politice ale țarilor moscoviți, apoi ale împăraților ruși. Și este știut că această subordonare, ca rezultat al biruinței puterii civile în lupta cu cea duhovnicească, n'a luat nicăiri formula unei schimbări a bisericii atât de desăvârșite ca în Rusia.

Transferarea mitropoliei dela Kiew la Moscova, înființarea aici a unui patriarhat, complect independent de patriarhul de Constantinopol, apoi desființarea acestui patriarhat de Petru I

și înființarea unui sinod la discreția împăratului. În fine și sistematica subordonare a clerului și chiar a afacerilor atât de pur bisericești ca liturghia, secretul spovedaniei, deciziunii autorităților și persoanelor civile, instalarea unui dirigent direct al sinodului în persoana unui »oberprocuror« întotdeauna mirean, toate acestea au contribuit la transformarea autorităților eparhiale și parohiale în simple birouri etaliste, iar a bisericii ea însăși într'un fel de departament de stat politico-administrativ care administra sufletele supușilor Țarului.

La impregnarea bisericii și clerului rusesc acestui caracter nu numai birocratic ci direct polițienesc, a contribuit mult politica guvernului rusesc în provinciile poľone, și în genere în cele locuite de confesiuni neortodoxe.

Ortodoxia a fost târâtă în orbita politicii de rusificare, frecventarea bisericii, îndeplinirea spovedaniei, etc. a fost recunoscută ca o obligațiune față de stat a fiecăruia înscris oficial în registrele confesiunii ortodoxe, în consecință controlul îndeplinirii acestor »obligațiuni« a fost încredințat poliției, jandarmeriei și clerului la un loc. Aceasta împreunare a poliției cu clerul, a discreditat definitiv pe acest din urmă în ochii întregii populații, chiar și a celei primordial ortodoxe, și ce se zicem de acei »recalcitrați«, de acele sute de mii de suflete, băgate cu sila în cadrele religiei oficiale, pe care de facto n'au profesat-o niciodată?

Clerul rusesc afară de aceasta cu mici excepțiuni a stat pe un nivel intelectual foarte scoborît. Învățământul clerului a fost foarte neglijat, și formă o raritate un preot absolvent al seminarului teologic, care de altfel era o simplă școală-mireană de învățământ general, cu un program de 6 clase liceale, însă pe un nivel general foarte scoborît.

Majoritatea absolvenților acestor seminarii se dirijia spre slujbe inferioare civile de stat (ajungând câte odată la treptele cele mai înalte), pe câtă vreme preoțimea se recruta în majoritate din dascăli bisericești, iar acești din urmă din cântăreți cari practicând din copilărie pe lângă biserici, servind la slujbe, cântând etc. dobândeau o oarecare practică bisericească, învățau câte ceva, și după depunerea unui minimal examen se hirotonizau.

S'a format deci un tip de proletariat preoțesc, foarte numeros și din cauza aceasta în realitate rău retribuit.

În asemenea condițiuni n'a putut fi vorba de aspirațiuni mai înalte la clerul rusesc. El a fost silit de a-și procura mijloace de existență uneori printr'o muncă manuală grea, cum însă în mod oficial purta caracterul de preot deci conducător sufletesc, se forma la el o oarecare amărire, un sentiment de nedreptățire din partea lumii, iar în schimbul disprețului pe care îl întâmpină la enorieșii săi, chiar cei mai zeloși din punct

de vadere religioasă, își lua revanșa printr'o vastă demagogie cultivată în secret, căci numai ea îi dădea o oare-care înrăurire asupra poporului aflător pe un nivel intelectual și moral și mai scoborit decât clerul.

Ceva mai mult, demagogia și ațățările de clasă pedepsite sever în Rusia adevărată, au fost nu numai tolerate dar și foarte binevenite de autoritățile superioare arhieresti și administrative dacă clerul le cultiva în ținuturile polone, unde poporul era în parte ne-polon și unde moșierii mari și mijlocii erau Poloni. Aici prin urmare acțiunea socialiștilor ce luptau contra capitaliștilor și în genere în contra proprietarilor se acoperea perfect cu acțiunea autorităților politice și bisericesti obligate de a combate polonismul și catolicismul. Dacă prin urmare se poate spune în general că guvernele țariste au depravat clerul rusesc pe toată întinderea imperiului, aceasta depravare a atins maximul ei în ținuturile polone, unde s'a impus clerului ca datorie spionajul, denunțarea etc.

Biserica a încetat azi a fi o instituție religioasă devenind o secție a administrației de stat rusești. În momentul căderii acestui stat biserica ortodoxă s'a găsit pentru moment lipsită de baza ei cea mai puternică.

În statul polon reînviat s'a găsit pentru ea acelaș loc ca și pentru confesiunea catolică sau ori-care alta, însă i-a lipsit aceasta tutelă specială, cea cât se poate de intimă, s'ar putea spune organică unire a autorităților civile cu cele bisericesti, pe care au elaborat-o condițiunile politice de existență ale Rusiei. Clerul ortodox, care după cum am văzut a renegat esența lui sufletească, adică a renunțat la înrăuririle și activitatea religioasă între enoriași, s'a găsit în Polonia absolut fără nici o cărmă și fără razăm printre credincioșii lui.

În aceasta situație indecisă biserica ortodoxă a căutat sprijin în caracterul ei rusesc.

Cu toate că acest caracter nu-i dădea nici o tărie față de autoritățile polone, ba din contra trebuia să constituie în ochii statului polon un caracter cu deosebire negativ, el totuși menținea legătură intimă cu Rusia, chiar cu cea ateistă bolșevică, care a înțeles perfect că ortodoxia rusească tocmai în forma ei depravată, pe care i-a dat-o influențele mirene ale autorităților țariste, este un element prea mare de dușmănie contra polonismului pentru a fi disprețuit.

Deci biserica ortodoxă în Polonia sau vorbind mai exact clerul ei, în cea mai mare parte rusesc, în genere însă complet rusificat, a rămas exponentul politic al rusismului, ceea ce s'a manifestat și se manifestează într'o serie de fapte și fenomene ce nu suferă nici cea mai mică îndoială.

Cel mai bătător la ochi dintre toate este conflictul pentru autocefalia bisericii polone.

Toți, cari cunosc chestiunile referitoare la biserica ortodoxă, știu că dobândirea unei independențe din partea bisericilor, cuprinse în hotarele unor state separate, nu este contrarie canoanelor și este un fenomen ce s'a manifestat în toate țările. Exceptând câteva grupări prea mici pentru a intra în socoteala pentru care nu se pot crea ierarhii speciale și care se află în administrarea unor ierarhii vecine, nu există nici o țară în care biserica ortodoxă să nu aibă administrațiunea ei proprie, autocefală.

Polonia, care în hotarele ei numără peste 2¹/₂ milioane de credincioși ortodocși, are netăgăduitul drept de a cere scoaterea bisericii ei de sub dependența unei autorități aflate în afară de hotarele ei.

Cu atât mai mare drept de o astfel de separare posedă Polonia față cu autoritățile bisericești rusești cu cât aceste din urmă deopotrivă cu toate celelalte, întrebuințau biserica pentru scopuri anti-polone și cultivau aceasta politică în spiritul de mai sus până în ultimele momente.

Desbrăcarea bisericii ortodoxe de acest caracter dușmănos ori căror legături ce unesc biserica polonă cu cea rusească, nefiind întru nimica contrară canoanelor și neviolând nici cea mai mică măsură nici principiile de libertate religioasă, drepturile minorităților confesionale garantate prin constituțiunea polonă au devenit o necesitate pentru singuranța și liniștea statului polon.

În acest punct Polonia a întâmpinat o puternică împotrivire ce are izvorul ei în caracterul persistent rusesc al bisericii ortodoxe, și este alimentată în afară de orice îndoială prin autoritățile rusești sovietice dintr'o parte și prin toate celelalte elemente rusești pe d'altă parte. Căci atât Rusia sovietică ateistă, aconfesională, și persecutoare la sine a oricărei religii cât și emigrațiunea rusească ce n'a încetat să viseze despre »Rusia Mare» despre reluarea provinciilor rusești »răpite» polone, a Basarabiei, Finlandei, țărilor baltice etc, se îngrijesc în Polonia (precum și în celelalte state învecinate) de tot ce poate menține intimitatea tradițiunii rusești și impresiunea de autoritate rusească, de puterea și influențele ei.

Din acest punct de vedere biserica polonă autocefală nefiind nici chiar într'o dependență nominală față cu sinodul, patriarhatul sau vre-o autoritate bisericească rusească, s'ar îndepărta treptat de Rusia și influențele ei, iar în viitor când în locul celui actual s'ar ivi o generație nouă a clerului, crescută în Polonia, biserica ortodoxă polonă ar înceta complect de a fi exponentul și platforma pentru o acțiune politică rusească.

Aceasta constituie motivul principal al luptei între cerințele polone și tendințele rusești, care cum se vede n'au nimic comun nici cu dorințele reale ale majorității covârșitoare ale credincioșilor ortodocși din polonia.

Starea reală a bisericii ortodoxe polone în momentul de față nu este complect elucidată nici legalmente stabilită.

Sinodul episcopilor a votat în anul 1923 o autocefalie necondiționată și complectă, însă a legat o până la un grad de dobândirea din partea bisericii polone a unui fel de »placet« precum și bine-cuvântări din partea tuturor sau cel puțin majorității șefilor celorlalte biserici ortodoxe. Până acum numai biserica română a trimis binecuvântarea ei împreună cu recunoașterea autocefalei polone.

În această privință trebuie să amintim că în sânul chiar al clerului ortodox din Polonia există oare care divergențe de opinii. Astfel fostul mitropolit Gheorghe*) într'o convorbire cu scriitorul acestor rânduri a declarat, că recunoașterea și binecuvântarea menționată formează o condițiune inezorabilă pentru primirea bisericii din nou înființate în familia tuturor bisericilor ortodoxe anterior existente. Iar metropolitul actual, Dionisie, tot într'o convorbire cu mine, a afirmat că la drept vorbind pentru o legalizare canonică a autocefalei în Polonia ajunge numai recunoașterea și binecuvântarea din partea patriarhului din Constantinopol, care după părerea sus-zisului mitropolit a păstrat un soi de primat, de altfel fără vre-un drept de ingerințe în afacerile bisericilor separate.

Nici un teolog ortodox nu este în stare a dovedi dreptul canonic al patriarhului sau al vre-unui alt organ bisericesc rusec la vre-un fel de dominațiune a bisericii rusești asupra celei polone. Totuși la toate întrunirile clerului ortodox din Polonia mai ale sale celui inferior, se învederează neconținut și complect împotrivirea contra autocefalei și dorința de menținere necondiționată a dependenței de biserica rusească, chiar acum când aceasta din urmă este dezorganizată, când patriarhul Tichon mod atât de umilitor pentru a-și salva viața a îngenușiat înaintea autorității, care în principiile ei formează o antiteză a ori-căror concepțiuni despre credință, despre Dumnezeu, despre oricari necesități sufletești ale poporului.

Aici trebuie să notăm un detaliu foarte caracteristic și semnificativ. Cum am moștenit la răsărit biserica ortodoxă rusească tot așa am moștenit biserica evanghelică germană la apus. Dacă biserica ortodoxă cu toate că este episcopală permite existența autonomiilor bisericești independente după țerile respective, cu atât mai mult o permite biserica evanghelică care a desființat toate legăturile hierarhice și centraliste și posedă în toate statele, chiar cele mai mici, administrațiunile sale separate întru nimica dependente unele de altele.

Totuși contrar acestui fapt, cu toate bazele canonice nediscutabile autonomiste biserica evanghelică în apusul Poloniei face efortări tot atât de mari pentru menținerea dependenței sale de Consiliul Superior bisericesc din Berlin ca și clerul ortodox, care nu vrea să se remită la contractul lui cu Moscova. Nu există prin urmare nici cea mai mică îndoială că ambele

*) Asasinat de un fanatic călugăr rus.

aceste acțiuni sunt coordonate, că sunt duse după o înțelegere strânsă reciprocă la un scop comun: menținerea influențelor germane la apusul Poloniei iar celor rusești la răsăritul ei, ea sentinele de informațiuni pregătind terenul pentru viitorul războiu de revanșă. Iată o dovadă mai mult că dependența bisericii ortodoxe polone de cea rusească este un postulat ce n'are nimic de-a face cu adevăratul interes al religiei ortodoxe al populațiunii ce-apartine. —

Clerul rusesc totuși și în Polonia, și în Rusia, și cel aflător în emigrațiune se silește să prezinte toate încercările guvernului polon pentru regularea afacerilor bisericii ortodoxe ca persecuțiuni religioase și ca manifestațiuni ale pretenției netoleranțe influențate de clerul și partidele catolice. Aceasta însă este cea mai grosolană calomnie, nebazată pe nici un fapt concret.

Toleranța guvernului polon merge pân'acolo, în cât metropolitul Dionisie cu toată decisiunea obligatorie a sinodului despre autocefalie, întreținea cu patriarhul Tichon o corespondență oficială. S'a adresat spre pilda Moscovei pentru confirmarea sa ca mitropolit; primește de la Tichon ca de la superiorul său Instrucțiuni și admonițiuni*) iar aceasta pe cale particulară, căci aceste scrisori nu trec prin ministerul polon de afaceri »streine«, ci sunt transmise ocazional, iar în urma publicate fără aprobarea ministerului.

În slujbe religioase se pomenește pân'acuma patriarhul Tichon, aceasta aproape în toate bisericile ortodoxe în Polonia căci aproape întregul cler aparține așa numiților »patriarhiști« și numai episcopatul (nu complet) e pentru autocefalie.

Imensa majoritate a clerului ortodox aparține naționalității rusești. Compunându-se sau din imigrați din Rusia-Mare, numiți de populațiunea autohtonă »Muscali« sau din originari locali însă complet rusificați. În aceasta residă punctul de gravitate al caracterului rusesc al bisericii ortodoxe în Polonia și acesta trebuie în primul rând înlăturat. Această schimbare se poate efectua numai prin crearea unor cadre noi ale clerului, printr'o educațiune reală și serioasă, prin admiterea în clasa preoției numai a oamenilor cu calificațiuni academice. — În acest scop s'a decis crearea unei facultăți teologice ortodoxe pe lângă Universitatea din Moscova, însă aici se ivește o nouă dificultate: care să fie limba de predare? În ce limbă trebuie să fie predate lecțiunile în seminarele teologice.

În acest punct tot clerul, cere în mod unanim ruseasca, lucru care n'are absolut nici o bază, considerând proporțiunea credincioșilor ortodocși după limbă. — Cifrele arătate de mine mai sus bazate pe numărătoarea oficială, în primul rând amintesc limbile belorusă și ruteană (ucrainiană), apoi cea polonă,

*) Prezentul articol scris de mai demult a fost întrecut de evenimentele ulterioare. Autocefalia bisericii ortodoxe polone a devenit definitivă în Decembrie 1924. Mitropolitul Dionisie e decorat cu marea cordoan al ordinului »Polonia Restituită«. La Varșovia s'a înființat pe lângă Universitate o facultate teologică ortodoxă.

iar în nici un caz cea rusească, pentru a predomina în școlile destinate formării viitorilor preoți.

Infimul mănunchiu de Ruși (cam 1%) nu are nici cel mai mic drept la vre-o preponderanță dacă luăm în considerare procentul numeric; dacă ne-am baza iarăși pe alte considerațiuni, de cultură, de tradiție etc., ele sunt pentru Rusia atât de triste, fragile și compromițătoare, că Rușii chiar în interesul lor n'ar trebui să le invoace.

Căci ei n'au introdus în biserică nimic cultural, nimic pozitiv, ci din contră au asuprit-o și au adus-o la umilirea morală și materială, în care se află actualmente. Este evident că astfel de cereri din partea Rușilor trebuie înscrise ca o nouă dovadă indiscutabilă a caracterului politic pe care vor ei să-l mențină în biserica ortodoxă polonă în folosul Rusiei.

Dacă relevăm o serie de alte dovezi speciale, spre pildă menținerea din partea clerului inferior a legăturilor hierarhice cu episcopii îndepărtați din locurile lor pentru acțiunea anti-legală, — că numirea e legată de patriarhul, că reședința arhiepiscop. de Grodno a episcopului Vladimir e departe de mitropolitul Poloniei, că în fine moțiunile votate de diferite congrese, dovedesc în genere neconținută propagandă rusească dusă de clerul ortodox, de diferite »frății« (societăți religioase ale cuvioșilor) ce se află sub directivele aceluiași cler — dacă vom releva toate aceste fapte vom avea imaginea unei complete discordanțe între pozițiunea și aspirațiunile statului și națiunii polone și acelea ale clerului ortodox rusec.

Constituțiunea Statului polon este cât se poate de tolerantă, ea n'a admis macar proporțiunea ca religiunea catolică să fie considerată ca preponderentă, denumindu-o numai ca prima între celelalte egal îndreptățite. În consecință Statul polon observă față de Biserica Ortodoxă o atitudine de cea mai largă toleranță nepermițând numai ca ea să fie întrebunțată ca unealtă într'o acțiune îndreptată contra intereselor acestui stat.

Autoritățile polone sunt cât se poate de tolerante, ele nu ating întru nimica canoanele nici uneia dintre confesiunile aflate în Polonia, și de multe ori se opun chiar diferitelor cereri ale populațiunii catolice numai pentru a nu provoca conflicte pe terenul religios.

Însă un postulat necondiționat al guvernului polon și al întregii națiuni polone este autocefalia bisericii ortodoxe polone și îndepărtarea ori-cărei, chiar și numai a unei nominale suveranități și influențe rusești. (Cf. nota dela pag. 426.)

Biserica ortodoxă în Polonia trebuie să aibă o libertate cât se poate de completă a cultului însă trebuie să fie de sine stătătoare și nu poate fi sub nici un pretext rusească.

WLADIMIR DWORZACZEK.

Cele zece porunci

în instrucția noastră catehetică.

Cu ocaziunea noii edițiuni a Catehismului pentru școlile primare am ajuns în conferința catehetică ținută la Blaj să discutăm, între altele, și chestia textului, în care este a se publica decalogul pentru elevii noștri școlari. Subsemnatul am înzistat categoric pentru introducerea unor modificări la textul decalogului și în Catehismele noastre, cum s'a făcut deja în *toată lumea*, afară de noi, și cum s'a admis deja de Ven. Ordinariat al Lugojului, la cartea mea de rugăciuni („Domnului să ne rugăm“), aprobând ulterior și Ven. Ordinariat de Orade.

Cuvioasă chestie! va zice cineva: Să discuți textul decalogului, care s'a dat pe lespezi de piatră, care se cuprinde în Sf. Scritură, de care nu te poți atinge... Și totuși chestia există și pentru a o cunoaște mai bine, o aducem în publicitate!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1. Sfânta Scritură.

Dv., onorați cititori, toți știți cele zece porunci! Știți și aceea, că ele au fost date de Dumnezeu lui Moise pe muntele Sinai și sunteți siguri, că întrucât Moise a scris și în cărțile sale textul celor zece porunci, acelea sunt cele învățate de Dv. Foarte adevărat! Dar dacă căutați la Eșire cap. 20, 1—17, iată ce găsiți:

„1. „Și au grăit Domnul toate cuvintele acestea zicând:

2. Eu sunt Domnul Dumnezeul tău, cel ce te-au scos din pământul Egiptului, din casa robiei.

3. Să nu aibi alți dumnezei afară de mine.

4. Să nu faci ție chip cioplit nici asemănarea vreunui lucru, din câte sunt pe pământ jos și din câte sunt în ape sub pământ.

5. Să nu te inchini acelor și să nu slujești lor, că eu sunt Domnul Dumnezeul tău, Dumnezeu râvnitor, cel ce răsplătesc păcatele părinților în fii, până la al treilea și până la al patrulea neam, celor ce mă urăsc pe mine.

6. Și fac milă până la al miiilea neam celor ce mă iubesc pe mine și păzesc poruncile mele.

7. Să nu iei numeje Domnului Dumnezeuul tău în deșert, că nu va lăsa Domnul nepedepsit pe cel ce va lua numele lui în deșert.

8. Aduți aminte de ziua Sâmbetei să o sfințești pe ea.

9. Șase zile lucrează și fă toate lucrurile tale,

10. Iară ziua a șaptea este Sâmbăta Domnului Dumnezeuului tău, să nu faci intru aceea nici un lucru, nici tu nici fecioral tău, nici fata ta, nici sluga ta, nici slujnica ta, nici boul tău, nici asinul tău și nici un dobitoc al tău, nici veneticul, cel ce locuiește cu tine.

11. Că în șase zile au făcut Dumnezeuul cerul și pământul și marea și toate câte sunt într'însele și în ziua a șaptea a odihnit, pentru aceea bine a cuvântat Dumnezeuul ziua a șaptea și o au sfințit pe ea.

12. Cinstește pe tatăl tău și pe mumă-ta, ca să-ți fie ție bine și să trăiești mult pe pământul cel bun, care Domnul Dumnezeuul tău ți-l dă ție.

13. Să nu ucizi.

14. Să nu preacurvești.

15. Să nu furi.

16. Să nu mărturisești strâmb asupra vecinului tău mărturie mincinoasă,

17. Să nu poțtești muierea deaproapelui tău, să nu poțtești casa vecinului tău, nici țarina lui, nici sluga lui, nici boul lui, nici asinul lui și nici un dobitoc al lui, nici câte sunt ale deaproapelui tău.

21. *Și tot norodul vedea glasurile, și luminile și glasul trâmbiței și muntele fumând și spăimântându-se tot norodul au stătut deoparte“.*

Asupra acestora vedem apoi pe Moise instruind poporul (A doua Lege 4, 1 urm.):

„... 2. Să nu adaugeți la cuvântul, carele poruncesc eu vouă, nici să luați dela el. Păziți poruncile Domnului Dumnezeuului nostru, carele vă poruncesc eu astăzi.

3. Ochii voștrii au văzut toate...

12. Și au grăit Domnul cătră voi în munte din mijlocul focului glas de cuvinte, care voi le-ați auzit...

13. Și v'au spus vouă legea să, care v'au poruncit vouă să faceți, *cele zece cuvinte, ce-au scris pe două table de piatră...“*

Ei bine, cari sunt cele zece porunci pe cari Dv. le-ați învățat din cuvânt în cuvânt? Cele mai sus reproduse? Nici decum. Acestea mulți dintre noi poate cum le citesc primaoadă. Atunci cum? Iată chestia!

2. Instrucția catehetică.

Alta e Scriptura și alta e instrucția catehetică, mai ales a Bisericii catolice, în raport cu Testamentul Vechiu!

La Evrei de fapt, se propun „cele zece cuvinte“ textual, cum le-am reprodus mai sus (vezi manualul pentru cl. I. lic.

de Dr. Lenke, Lugoj 1011 pp. 28—9), dar imediat îi urmează o expunere succintă, *după cuprins* (v. acelaș manual, pp. 49—50) care desigur se memorizează mai ușor.

„Biserica catolică a modificat (!?) decalogul de pe muntele Sinai, sub influința Spiritului Sfânt, în sens creștinesc“ (Spirago, Volkskatechismus, Trautenau 1896 II. 25). Mai bine zis, Biserica catolică, și după ea toate celelalte confesiuni creștine, nu propune decalogul textual, cum se găsește la Eșire 20, 2—17, ci îl propune la înțeles, dând esențialul, în o expunere care are în vedere perfecționarea legii prin Hristos. Astfel s'au dezvoltat două forme ale decalogului, uzitate până în zilele noastre: forma augustiniană, care porunca cultului lui Dumnezeu și aceea a oprirei chipurilor cioplite le conexează într'o singură poruncă, iar porunca din urmă o divizează în două, scoțând în evidență cinstea datorită femeii creștine; și forma philoniană sau origeniană, care oprirea chipurilor cioplite o ia ca poruncă deosebită și poftirea tuturor lucrurilor oprite le ia sub o singură poruncă. Aceasta din urmă formă a reintrodus-o Calvin, căruia-i convenea, să aplice cultului iconei porunca luată sub Nr. 2.

Lăsăm să urmeze cele două forme ale decalogului:

Decalogul sf. Augustin
(textul oficial latinesc)

adoptat de Biserica catolică:

1. *Ego sum Dominus Deus tuus, non habebis deos alienos coram me, non facies tibi sculptile ut adores illud.*

2. *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.*

3. *Memento, ut diem Sabbati sanctifices.*

4. *Honora patrem tuum, et matrem tuam, ut sis longaevus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.*

5. *Non occides.*

6. *Non moechaberis.*

7. *Non furtum facies.*

8. *Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.*

9. *Non concupisces mulierem proximi tui.*

10. *Non domum, non agrum, non servum, non ancillam, non bovem non asinum et universa, quae illius sunt!*

Decalogul philonian-calvinistic
adoptat de Evrei, protestanți și gr-orientali (traducere Dr. P. Barbu).

1. Eu sunt Domnul Dumnezeuul tău; să nu ai alți dumnezei afară de mine.

2. Să nu-ți faci chip cioplit, nici asemenea vre-unui lucru; să nu te închini, nici să nu slujești lor.

3. Să nu iei numele Domnului în deșert.

4. Adă-ți aminte de ziua Domnului, ca să o sfințești pe ea.

5. Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta.

6. Să nu ucizi.

7. Să nu fii desfrânat.

8. Să nu furi.

9. Să nu mărturisești mărturie mincinoasă asupra aproapelui.

10. Să nu poțestești nimica ce este de aproape.

(Aici obser, că în „Mărturisirea Ortodoxă“ trad. Dr. P. Roșca, Sibiu, 1914 găsim decalogul textual din Eșire 20, 2—17).

În biserica română unită avem textul decalogului Augustinian, în traducere făcută de G. Sincai în „Catehismul cel mare” apărut la Blaj, 1783. și reeditat mereu până în timpurile mai noi (Sincai nu o spune, dar în realitate aceasta e o prelucrare a Catehismului lui Canisius).

Acest text, devenit atât de uzitat în biserica noastră, e următorul:

1. Eu sunt Domnul Dumnezeuul tău, să nu aibi Dumnezeii streini înaintea mea. Chip cioplit să nu-ți faci, ca să te închini lui.
2. Nu lua numele lui Dumnezeu în deșert.
3. Adă-ți aminte să sfințești ziua Sâmbetei.
4. Cinstește pe tatăl tău și pe mamă-ta, ca să trăiești mult pe pământ.
5. Să nu ucizi.
6. Să nu curvești.
7. Să nu furi.
8. Să nu mărturisești strâmb împotriva deaproapelui tău.
9. Să nu râvnești muierea deaproapelui tău.
10. Să nu râvnești nici un lucru deaproapelui tău.

Dela susamintitul prin Catehism de seamă al Bisericii noastre până la cel din urmă, care e cunoscutul Catehism Catolic de Blaj, textul decalogului la noi a rămas aproape neschimbat. Adecă două mici schimbări s'au făcut: la porunca 4' și la por. 10. La porunca 4. cuvintelor „ca să trăiești mult”, s'a adaogat: „și bine” („pe pământ”). Aceasta s'a făcut, în acord cu Efes. 6, 2—3, nu numai la noi, ci în alte limbi („das du lange lebst und *es dir wohlgerhe* auf Erden“). La porunca a 10-a mai nou se adaogă la noi: „adeca: ce ție nu-ți place, altuia nu face” (v. Cateh. Catolic).

E și asta o dovadă, că textele catehetice sunt posibile de evoluție, de perfecționare!

Acum să vedem două schimbări, a căror necesitate neapărat se impune.

3. Porunca a 3-a și porunca a 6-a.

Până când la noi traducerea decalogului a suferit abia neînsemnatele schimbări susarătate, la alții s'au făcut îndreptări în direcția unei concepții absolut creștine și a oportunității pedagogice.

La porunca a 3-a „*dies Sabbati*” nu se mai traduce cu „ziua Sâmbetei”, cum a rămas la noi, ci cu „ziua Domnului”

(Cateh. Catolic, Iași, Catehism de Dr. P. Barbu, v. supra), la germanii catolici: „du sollst den Feiertag heiligen“, la unguri: „ünnepekert szentelj“ (curios, că n'au observat acest lucru autorii „Catehismului Catolic“). Cu tot dreptul s'a făcut aceasta, căci precum obsearvă Welte: „schimbarea poruncii a treia în biserică privește numai partea liturgică, secundară a aceleia, rămânând neatins esențialul, de drept natural“ (Kirchenlexicon III. 1429).

De aceea va găsi oricine la locul său, ca porunca 3-a dumnezeiască să se propună și la noi în viitor: „*adă-ți aminte, să sfințești ziua Domnului*“.

Cu porunca 6-a avem nițel bucluc.

În originalul biblic (Eșire 20, 14) se zice: **פְּנֵי אֱלֹהִים**, unde **פְּנֵי** înseamnă a preacurvi, adulteravit, adulterium commisit, moechatus est (Stockii, Clavis linguae sanctae, Lipsiae, 1753. p. 659). Deci traducerea corectă e: să nu preacurvești (non moechaberit, du sollst nicht ehebrechen, ne törj házasságot). Cu aceste cuvinte trebuie să și propună porunca aceasta, ceice au pretenția a o propune cu cuvintele Bibliei (vezi Lenke l. c., Mărturisirea ortodoxă p. 159). Dar deja Sa'adjagaon estinde opreliștea aceasta la toate păcatele externe ale luxuriei. Hristos înse (Mat. 5, 27) a extins opreliștea și la păcatele interne la tot, ce se cuprinde în Morală sub titlul „luxurie“.

Acum e întrebare, dacă pentru a exprima înaintea copiilor școlari și înaintea poporului pe amvon, noțiunea luxuriei, cea mai norocoasă expresie e *curvia* ca substantiv, apoi verbul și urâtul ca adjectiv. Căci evident, numai pe acest titlu s'a menținut până acum în limbajul nostru expresia „să nu curvești“. Nu putem nega, că înaintea poporului aceasta expresie e cea mai ușoară de înțeles. Și aceea e adevărat, că limbajul poporului nu a fost totdeauna cel mai literar ori macar cuviincios, cu deosebire la noi nu. Sunt popoare, în a căror limbă nici nu există cuvinte pentru anumite organe ale corpului sau pentru actele sexuale; ceeace nu e cazul cu limba românească, și durere, nu numai la popor, ci și la intelectualii noștri mai ales dincolo de Carpați ne izbește acest obicei supărător — auzim fără pic de jenă grăindu-se cele mai obscene cuvinte, cele mai mari trivialități. Bunului simț îi repugnă acest obicei și nu putem dori altceva, decât ca prin o nouă educație a poporului nostru să ștergem toate urmele culturii turcești, cari se mai observă la noi.

Citim în Odisea VI. 128—9 că Odiseu întâlnindu-se cu Nausika ἐκπυκινῆς δ' ὕλης πτόρδον κλάσε χειρὶ παχεὶ παχείνη φιλίων, ὠρῶσαιτο περὶ χροῖ μήδεα φωτός din pădurea deasă a frânt cu mâna-i musculoasă o creangă cu frunze, ca să-și acopere *nuditatea corpului* (τομήδος, la plur. die männliche Scham = rușinea bărbătească). Astăzi descrierea aceasta ar fi de o precizie mai redusă. Astăzi cantorii de pe sate nu mai cântă la feștanie „strigând cu lacrimi ca și curva“ ci zic „ca și păcătoasa“; azi preoții citind rugăciunea de încheiere a paraclisului, la care participă femei și fecioare, ajung în perplexitate, când ajung la „vameși, curve și ceialalți păcătoși“; ba am auzit preoți, cari nici din Evanghelie nu mai citesc „țifele, care le-ai supt“ (Luca 11, 27) ci „pieptul...“ iar la Evanghelia lui Lazăr sora mortului, Marta nu mai zice „Doamne pute“ (Ioan 11, 39), ci „Doamne, miroasă greu...“

Nu voiu fi eu singurul, care a putut observa pe partea elevilor efectul cuvintelor „să nu curvești“, când le aud mai întâiu. Și de câte ori le aud, totdeauna se poate observa anumită jenă, mai ales la copiii cu educație mai bună. De aceea mă mir, că până acum s'a păstrat la noi — numai la noi, românii uniți — acest limbaj. Trebuie să găsim alt cuvânt. Care ar fi mai potrivit? Are să se vadă. De regulă se înlocuiește curvia cu *necurățenie* (v. d. ex. Tatar, Morala Creștină), dar asta iarăș nu reusește pe deplin. Necurătenia în limba română înseamnă atât contrarul curățeniei morale (castitas), cât și immundities; necuratul catexochen e la noi duhul cel rău! De aceea găsim mai multe feluri de încercări pentru a reda precis înțelesul poruncii a 6-a. În Catehismul dela Iași: „să nu faci fapte necurate“. În „Cartea de cetire“ p. cl. II. primară de P. Dulfu etc. (ed. 8. București), p. 101: „să nu faci fapte rele“. În „Cartea de cetire“ p. cl. III. de I. Vuia (ed. 9. Arad), p. 17 „Să nu faci fapte rușinoase“. Dar mai nimerit îmi pare ceea ce s'a făcut la gr. orientalii de dincoace de Carpați: înlocuirea „curviei“ cu „desfrâul“: „să nu fii desfrânat“ (P. Barbu, Catehism p. cl. IV., idem Carte de rugăciune pentru școlari, Nic. Crișmar, Catehism, Arad. Aici observ, că P. Barbu în Istoria biblică a Test. V. reproducând textual decalogul din Eșire 20, 2—17., și acolo în loc de „să nu preacurvești“ pune „să nu fii desfrânat“, ceea ce nu e la loc).

Cuvântul „desfrâu“, „desfrânare“, nu e necunoscut nici poporului și se va familiariza prin instrucțiune, la tot cazul mai ușor se poate opera cu el, ca cu „curvia“ și e singurul cuvânt literar, care exprimă perfect noțiunea luxuriei în limba românească.

Am spus mai sus, *că numai noi*, românii uniți am mai rămas cu vorba aceasta de mahalale unde se aud astfel de cuvinte nu în instrucția catehetică! Dar dacă s'a făcut, n'are să se mai tolereze în viitor!

Dr. NICOLAE BRÎNZEU.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

„DVoastră domnule ministru care călătoriți mult, ați fost și la Blaj și ați simțit desigur ceea ce eu ași numi mireasma Blajului: *Este acolo, domnule ministru, o atmosferă cu totul deosebită de atmosfera liceelor dvoastre. Simți acolo ceva sacru, ceva istoric, ceva religios, ceva moral, ceva ideal.* Fiecare școală are ceva dintr'o biserică, după cum și orice biserică are ceva dintr'o școală“.

N. Iorga

Discurs asupra învățământului
particular.

Genul literar al cărții „Facerii“.

Cărțile Vechiului Testament de către exegeți și bibliști, de obicei se împart în patru grupuri, conform conținutului lor și anume: *legale*, — cărțile lui Moisi sau Pentateuchul, — *istorice*, — Iosua, Judecătorii, Ruth, I și II alui Samuil, I și II a Regilor, I și II a Cronicilor sau Paratipomenon, Ezdra-Nehemia, Tobia, Iudith, Ester și I și II a Macabeilor, — *profetice* — cei patru profeți mari, anume: Isaia, Ieremia cu Baruch, Ezechiel și Daniel și cei doisprezece profeți mai mici — *didactice*, — Iob, Psalmii, Proverbele, Cântarea cântărilor, Ecclesiastul, Înțelepciunea și Ecclesiasticul.

Cărțile lui Moisi sau Pentateuchul formează grupul cărților legale; și asta pentru conținutul lor. Dar de oarece prima carte alui Moisi, „Facerea“ nu conține nici o lege, se poate naște întrebarea la care grup aparține și care e genul literar al acestei cărți? Răspunsul ni-l va da însuși conținutul ei dacă-l vom cerceta cu diligență.

La început dela cap I vers 1 până la cap 2 vers 3 cartea are Exordiul, cosmogonia, care este marea icoană a creațiunii.

2, 4—5, 26 se enarează crearea omului și a femeii în Paradis, căderea lor, păcatul și pedeapsa lui Cain, urmașii lui Cain și urmașii lui Seth.

5, 1—6. 8 despre urmașii lui Adam dela Seth până la Noe care cuprinde mai cu seama diluviul și legătura lui Dumnezeu cu Noe.

10, 1—11, 9. — Fiii lui Noe și națiunile născute din ei — Imprăștierea națiunilor pe fața pământului.

11. 10—26. Genealogia dela Sem până la Thare tatăl lui Avram.

Până aici se vede că autorul a făcut o scurtă privire asupra istoriei neamului omenesc în general, da aici înainte începe a vorbi mai amănunțit și n-ai mult vorbește despre urmașii lui Avram și cu deosebire despre poporul cel ales.

11, 28—25, 11. Istoria lui Thare, alui Avram, alui Lot și a urmașilor lor, până la moartea lui Avram,

25, 12—18. Ismael și triburile Arabilor coborîtoare dela el.
25, 19—35, 20. Viața lui Isac. Istoria lui Es au și Iacob până la moartea lui Isac.

36, 1—9. Urmașii lui Ezau, ducii Edomiților.

37, 1—50, 25. Nașterea poporului lui Israil. Viața lui Iacob. Istoria fiilor lui, a celor doisprezece patriarhi, până la moartea lui Iosif.

Aceasta carte, precum se vede nu conține decât enarare de fapte, și de aceea, separându-o de celelalte cărți ale lui Moisi, nu se va putea pune decât în grupul cărților istorice.

Naște însă chestiunea destul de gravă, dacă această carte este într'adevăr *istorie* sau nu!

Vom arăta întâi părerile mai principale ale altora și apoi cu modestie vom spune și părerea noastră despre această carte.

Încă în veacul al II-lea filosoful platonie Celsus contra căruia a luptat Origene, în cartea intitulată „*Λόγος ἀληθής*” ia în ridicol această carte zicând că Iudeii, oameni fără nici o erudițiune, adunați într'un unghiu al Palestinei au scornit acele lucruri de necrezut și pline de ignoranță, că anume Dumnezeu cu mâinile sale ar fi fabricat un om, ar fi suflat în el, din coasta lui i-ar fi făcut muere, i-ar fi dat porunci a căror observare a fost împiedecată de cătră șarpe, etc. Și prin aceste basme, zice el, Iudeii fac pe Dumnezeu atât de neputincios. încât nici pe omul pe care însuși cu mâinile l-a plăsmuit n'a putut să-l convingă și să-l stăpânească.

Tot cam același lucru îl zice și Iulian Apostatul (361—363) că adevărată această carte n'ar fi decât mit.

Cu Celsus și cu Iulian Apostatul consimte și apostatul preot francez Loisy în cartea sa: „*Les mythes babiloniens et les premiers chapitres de la Genèse*” (Paris 1901) zicând între altele că puternica originalitate a spiritului religios al poporului lui Israil, din vechile legende mitologice ale Chal-deilor a știut trage învățături morali, adaptându-le credinței monoteiste.

Un alt apostat preot italian, Salvatore Minocchi în cartea „*La Genesi con discussioni critiche*” (Firenze 1908) zice vorbind despre cele dintâi 11 capitole: Evul mediu a interpretat acele capitole în sensul unei istorii adevărate, noi însă știm că trebuie să le recunoaștem de simboale etc.

Herman Gunkel în opera sa „Die Urgeschichte und die Patriarchen“, (Göttingen 1911) punându-și întrebarea dacă prima carte alui Moisi enarează istorie sau povești, răspunde: Această chestiune între istoricii moderni nu mai e chestiune; ca și cum ar fi-voit să zică: — Nici o îndoială nu mai încapă că ea enarează povești.

Alții apoi, între cari și I. M. Lagrange în părerea sa publicată în 1896—1897 în „Revue Biblique“: — Intre mit și istorie propriu zisă — pun „Istoria primitivă sau legendară“, și că astfel ar fi și cartea Facerii.

I. Bonaccorsi în „Questioni biblice“ (Bologna 1904) își bazează opiniunea pe faptul că istoria primitivă a originii ori cărui popor aparține unui gen literar semi-istoric și semi-legendar, tot astfel deci și istoria primitivă a originii poporului lui Israil.

Școala exegetică Alexandrină și mai cu seamă Origene, (185—254) Geneza a interpretat-o în sens alegoric d. e. Întru început a creat Dumnezeu cerul și pământul.. — Firmamentul este omul exterior, omul corporal.. etc. — Nu este cert, însă, că Origene ar fi negat cu totul sensul istoric al cărții.

Văzând deci părerile altora, să ne spunem și noi părerea și anume: Cartea Facerii este istorie adevărată și propriu zisă. Aceasta o dovedim din următoarele:

1. Nici un semn nu se află în această carte, nici ascuns nici descoperit, din care să i-se poată dovedi neistoricitatea.

2. Cartea aceasta a fost ținută ca istorică de către agiografii Vechiului și Noului Testament. Ajungă să enumerăm vre-o câțiva:

a) Din V. T. Înțelepciunea 10, 1—14 enarează ca istorie — Crearea lui Adam, fratricidiul lui Cain, diluviul și naia lui Noe, chemarea lui Avram. Isac, Iacob, Laban, Iosif în Egipt etc.

Tobia 8, 8, — Iob 10, 8. 34, 15 — Eclesiasticul 17, 7 enarează crearea lui Adam. Ezechiel 31, 8, Tobias, crearea Evrei, Osea 6, vorbește despre invidia șarpelui etc.

Eclesiasticul mai vorbește apoi despre Enoch, Noe, diluviu, Avram, circumcisiune, Isac, Iacob, etc.

b) Din N. T. Sf. Pavel I Cor. 11, 7, — Efes. 5, 28—30, — II Cor. 11, 3, — I Tim. 2, 14. — Rom. 5, 12, etc. amintește despre crearea Evei, despre păcatul original etc.

Sf. Ioan (Epist. I.) amintește despre Cain.

Domnul Nostru Ișus Hristos la Luca 17, 26—32 vorbește ca despre fapte istorice despre Noe, diluviu, nimicirea Sodomiei și a Gomorhei, liberarea lui Lot etc.

Tot despre aceleași fapte vorbește S. Petru în ep, II 2, 5—8, apoi Sf. Iacob vorbește despre Avram, Isaac (Iar. 2, 21—23) Sf. Pavel la Ebrei vorbește despre Abel, Enoch, Noe, Abraham, Sara, Isac, Iacob, Iosif, etc.

3. Cartea aceasta tot ca istorică a fost considerată de către sfinții Părinți și scriitorii bisericești atât greci cât și latini. Să cităm numai vre-o câțiva:

Sf. Ireneu (sec. II) vorbește despre Enoch, despre Paradisul plantat de Dumnezeu în Eden, despre crearea omului, etc.

Sf. Epifaniu în contra lui Origene zice: „Dacă Paradisul n'a fost pe pământ, nici adevărate nu pot să fie cele conținute în cartea Facerii“. Urmează apoi a enara istoria conținută iar la urmă zice:

— Tăceți voi, deci, Origene și învățăcei ai lui, că mai adevărați decât voi și decât învățătorul vostru (Origene) sunt Apostolii și Profeții.

Lăsând apoi pe Tertulian (Adversus Praxeas 16) și pe alți scriitori bisericești și sfinți Părinți, se vedem ce zic numai Sf. Ieronim și Augustin.

Sf. Ieronim († 420) zice: (Ep. ad. Phm. 4). — Nu poate cineva să creadă în Dumnezeu Creatorul, numai crezând mai întâi că adevărate sunt cele ce s'au scris despre sfinții săi: Adam plâsmuit de Dumnezeu a fost, Eva din coasta lui, Enoch a fost luat de Dumnezeu, Noe a scăpat de potop, Avram a fost chemat din țara sa, Isac oferit în sacrificiu etc....

— Ne crezând cineva toate acestea ce despre sfinți sunt scrise, nu va putea crede în Dumnezeul sfinților, nici nu va putea fi adus la credința Noului Testament numai crezând toate câte istoria enarează despre Patriarhi, profeți și alții, ca astfel din credința Legii, s'ajungă la credința Evangheliei etc.

Sf. Augustin (De civitate Dei 21), zice vorbind despre cei ce explicau cartea Facerii în sens alegoric:

Pentru aceea nu putea să fie paradisul viața fericită, cele patru râuri, patru virtuți cardinale etc.

Acestea și altele ca acestea, dacă cu mai multă ușurință se pot zice înțelegând paradisul în sens spiritual, să nu oprească nimenea, numai cât preacredincioasa adevărătate a

acelei istorii dată prin narațiunea faptelor întâmplate, să se creadă, etc.

4. Multe apoi, din cele enarate în cartea facerii sunt în-tărite de alte istorii și științe profane d. e. Antropologii țin de adevărată sentință că Egiptenii cei vechi aveau originea dela Cham precum se află în cartea Facerii 10. Egiptenii erau tunși și rași și la ei numai sclavii purtau barbă și părul lung, cartea Facerii spune că Iosif înainte de-a fi dus înaintea lui Faraon a foat tuns etc. Egiptenii cei mai nobili aveau obiceiul de-a îmbalsama cadavrele, asta o spun mu-miile: cartea Facerii încă ne spune că Iosif a îmbalsamat corpul tatălui său etc.

Pe lângă aceea o mulțime de nume cari convin atât în cartea Facerii cât și'n istoria profană a Babilonenilor, Asirienilor și Egiptenilor d. e. Senar sau Sumer, Babilon, Erech sau Orech, Akkad, Chalanni, Haran, etc., apoi Sefat haior = țărmul Nilului, Safnat—Paneah = Mântuitorul lumii (Iosif) etc. alte multe cari atât de bine concordează cu cuvintele din cartea Facerii încât te îndeamnă a susține cu toată tăria istoricitatea acelei cărți.

BC Nu se opun adevărului istoric narațiunile despre cele șase zile ale creațiunii, de oarece după interpretarea bibliciștilor și a filologilor orientaliști cuvântul hebraic „iom“ poate însemna și ziua adecă un period de 24 ore, dar poate însemna și un period nedeterminat. (Lepicier, L'opera dei sei giorni, Roma 1804).

Nici nu se opun cuvintele: — și s'a făcut seară, și s'a făcut dimineață, zi una (ua ihf éreb. ua ihi bokèr, iom ehàd) pentru că acel éreb (seară) și acel bokèr (dimineață) însemna începutul și sfârșitul timpului consacrat pentru o operă oarecare (Lepicier, op. cit.)

Nici se opune adevărului istoric faptul creerii luminii în ziua primă iar a soarelui în ziua a patra. Lumina, precum zice Sf. Toma de Aquino, (Summa theol. p. I. Qu. 59, art. 3.) este o calitate activă naturală consecventă formei substanțiale a unui corp lucitor, fie acela soarele sau alt corp.

Lumina creată în iom-ul sau periodul prim, zice mai departe Sf. Toma era lumina soarelui dar informă, era virtutea iluminativă în comun; virtutea specială și efectul determinat i-s'a dat în iom-ul sau periodul al patrulea, și tot atunci, fiindcă soarele era cauza luminei iar opacitatea pământului

era cauza întunericului, pe un emisfer al globului pământesc fiind lumină, pe altul întunec, cu drept cuvânt se poate zice că a despărțit lumina de întunec. Și precum în același emisfer al globului pământesc rotator în spațiu, după timp era odată lumină și după aceea întunec, foarte bine se poate înțelege că lumina o a chemat ziua iar întunecul noapte, (Ua ikrà Elohim laòr iom. ue lahșeh korà).

Nimic nu e deci în cartea Facerii care să contrazică adevăratei științe sau să se opună istoriei.

Faptul că popoarele vechi, Egiptenii, Babilonenii, Asirienii, Grecii și Romanii n'au conservat adevărata istorie a originii lor ci mai mult legende și mituri, nici de cum n'are a face cu istoria originii poporului Israelit, care, se deosebește cu totul de celelalte popoare. El a fost pururea singular precum e și azi și nici când nu s'a amestecat asimilându-se total altor popoare. Religia lui a fost o religie pură și onestă pe când alte popoare cultivau zei plini de patimi și nerușinați. Jertfele lor (d. e. Cain, Abel, Abram, Melhisedec, Iacob), erau oneste pe când la celelalte popoare domnea desfrâul și nerușinarea până și în jertfe. Faptul lui Jette din cartea Judecătorilor și alte imprudențe nici când n'au fost aprobate de cătră agiograf și poporul lui Israil sau mai bine zis sinagoga, nici când nu le-a admis.

Iar dacă între narațiunile din cartea Facerii și miturile babilonene, se află mare asemănare, pentru ce am zice numai decât că Evreii au luat dela Babiloneni și nu aceștia dela Evrei? Babilonenii au diformat adevărata doctrină și istorie împetrișându-o cu o sumedenie de superstiții. Originea a fost aceeași. Evreii o au păstrat încoruptă pe când babilonenii nu. Pe lângă aceea, în miturile babilonene scrise cu litere cuneiforme nu se amintește nimic despre crearea omului, a femeii, despre Paradis etc. Dacă Evreii și-au luat religia dela babiloneni, acestea de unde le-au luat? De unde au venit în religiunea mozaică aceste lucruri cari formează fundamentul religiunii noastre? pentru că dacă Adam n'a fost un personaj istoric, nici păcatul original n'a putut fi adevărat, și atunci nici botezul și Răscumpărarea, misiunea lui Isus Hristos n'ar fi decât mit și înșelătorie.

Nici nu este a se denega, în sfârșit, istoricitatea cărții Facerii pentru faptul că Dumoezeu atât de familiar vorbea cu patriarhii Iacob, Moisi, Avram, Noe, Adam, Dumnezeu e stă-

pânul absolut și făcătorul a tot ce există, și prin urmare a putut și poate să se manifesteze cum voește. Să luăm numai un exemplu pe care să-l comparăm cu altele, și anume:

— Dacă în spiritism, ființele din altă lume pot să se manifesteze oamenilor în diferite forme, pentru ce n'ar putea să se manifesteze Dumnezeu aleșilor săi, cari voesc să facă voia lui? Și de fapt, aleșii lui Dumnezeu s'au învrednicit de astfel de arătări supranaturale, Maica Domnului d. e. s'a arătat la Lourdes, Domnul Nostru Isus Hristos s'a arătat Sf. Margareta M. Alacoque, și atâtor sfinți, lui Saul în drumul Damascului, lui Petru, lui Iacob mai mult decât a 500 de frați etc. Și dacă s'a arătat acelora, pentru ce n'ar fi putut să s'arete lui Iacob, Moisi, Avram, etc. mai cu seamă că atunci omul, lipsă având de instrucțiune, copil fiind în experiență, n'avea la dispoziție nici Sf. Scriptură revelată și infalibilă, nici pe Sf. Părinți, nici magisterul infalibil al Bisericii lui Hristos, precum îl avem noi.

Cartea Facerii, precum a fost pururea considerată de către agiografii Vechiului și Noului Testament, de către atâți sfinți Părinți și scriitori bisericesti, de către toți dreptcredincioșii Bisericii lui Hristos, este istorie, adevărată istorie. Această sentință e confirmată în magisterul infalibil al aceleiași Biserici, care prin organul său, care în această materie este Comisiunea „De re Biblica“, la întrebarea: — Dacă diferitele sisteme exegetice propuse pentru a esclude sensul literar istoric ale celor dintâi trei capitole din cartea Facerii au oareșicare fundament solid? răspunde: — Negativ.

Dr. NICOLAE LUPU.

INSEMNĂRI.

Stockholm. Congresul creștin dela Stockholm, ne-a dat repetatul prilej sa arătăm paradoxul viu pe care îl creează apropierea ortodoxismului desorganizat de protestantismul caleidoscopic. Cele două extreme ale creștinismului, despărțite de o implacabilă fatalitate dogmatică, s'au pomenit față în față prin voința politică e Angliei, care domină în Răsărit și prin mizeria și deșorientarea vechilor biserici orientale.

În fond de biserica română nu ne despart atât subtilitățile dogmatice cât animozitățile omenești ale marilor lupte care au fost, animozități moștenite din secol în secol și incremenite în prejudecăți fără nicio rațiune actuală de existență. Le cunoaștem din toate cărțile teologice care se întrec să cultive ura împotriva catolicismului și simpatia pentru protestantism. Simpatia aceasta se poate explica și respinge în același timp. Marea Reformă atacă violent catolicismul, dușmanul istoric al ortodoxiei. Atacul trezea în Răsărit simpatii necontrolate pentru cei cari îl dădeau. Dar, încă od. t.ă. aceste simpatii pentru protestanți n'aveau niciun alt motiv decât loviturile pe care Reforma le aplica Romei și care satisfăceau prejudecățile ortodoxe. Ceeace Reforma crea însă era o prăpastie dogmatică și rituală între ea și Roma, între ea și Răsăritul ortodox.

Ridicându-se peste prejudecățile istorice, ori trebuie să vedem clar că de protestantism ne desparte un ocean; de Roma însă ne desparte un râu, — ne e chiar despletit în patru virogi dogmatice. Ura împotriva catolicismului e stupidă și neputincioasă: simpatia pentru protestanți e ne-roadă și absolut prin nimic justificabilă.

Și ne facem o umilă datorie de cronicar să însemnăm aici că din șanul ortodoxiei se ridică glasuri de condamnare energetică a rătăcirii protestantofile. Vom însemna deci articolele hotărâte ale scriitorului G. Galaetion care se ridică, prin revista Crucea, nu numai împotriva sectelor, dar împotriva întregii invazii protestante asupra bisericii noastre. Vom însemna articolul părintelui Ionescu dela Nămăești, publicat în Neamul Românesc, care condamnă celea protestantism ce nu e decât o treaptă spre ateism și cere o orientare spre »Roma eternă«. Și vom însemna, în sfârșit, raportul către Sf. Sinod, publicat în Cuvântul, al P. S. Episcop Visarion al Hotinului, care condamnă orice încercare protestantofilă și declară că biserica noastră n'a putut culege niciun folos real dela protestanții adunați la Stockholm. (>Cuvântul<.) NICHIFOR CRAINIC.

Natalitatea după război¹⁾. Scăderea generală a natalității constatate în timpul războiului, în toate țările beligerante a redus în România cifra anuală de nașteri la 34 p. 100 față de cea dinainte de războiu; 51 p. 100 în Franța și Germania; 52 p. 100 în Belgia; 69 p. 100 în Austria; 60 p. 100 în Italia. În țările Imperiului Britanic. diminuările, mai târziu, sunt puțin importante. Minimul natalităților pentru Anglia, Scoția, Noua-Zelandă, Australia și Irlanda, n'a coborât decât până la 73, 80, 81, 84 și 86 p. 100 din cifrele anului 1913.

Natalitatea s'a ridicat pe'n cetul, apoi mai repede începând din 1919 pentru a atinge un maxim în 1920, superior celui din 9913. În țările următoare (cărora le-am indicat între paranteze cifra natalității din 1913) avem

¹⁾ Cf. *Journal Officiel* (23 mars 1925). Le Rapport sur la population française en 1924 (annexe).

după 1920: Franța, 213 (191); Belgia, 221 (216); Anglia, 255 (280); Scoția, 281 (255); Italia, 319 (317). Din contră dobânda natalității după război a rămas inferioară celei din 1913; în Germania; 259 (276); în Elveția, 312 (345); Portugalia, 321 (330); în Australia, 255 (282); în Zelanda-Nouă 254 (261). În Aust ia maximul 229 n'a fost atins decât în 1821, însă inferior celui din 1913, cu 235.

În vechile țări neutre, unde s'a constatat deopotrivă prin 1920 o recrudescență a natalității; proporția nașterilor n'a depășit niciodată cu prea mult pe cea din 1913. Cu toate acestea ea s'a urcat la 263 în loc de 254 în Norvegia, la 235 în loc de 232 în Suedia, Ea a revenit la acelaș nivel în Spania 309, în Olanda 281. Ea a rămas inferioară procentelor din 1913 în Danemarca 254 în loc de 256 și 209 în loc de 231 în Elveția,

Începând din 1921 în toate țările scăderea natalității e generală și procentul uu revenit cu puțină sub nivelul din 1913. Franța singură face excepțiune; 194 născuți pentru 10.000 locuitori în 1923 în loc de 191 în 1913.

În Anglia proporția născuților e pentru prima oară seșută sub 200 p. 10.000; ea n'are decât 197 p. 10.000 în 1923 în loc de 241 ca în 1913; în Scoția, 228 în loc de 255; în Irlanda, 199 în 1922 și 206 în 1923 în loc de 228 ca în 1913. Natalitatea actuală a Irlandei, 206, e deci superioară celei din Anglia, 097; aceasta e schimbarea completă a condițiilor dinainte de război, 241 în Anglia, 228 în Irlanda.

Se remarcă deasemenea diminuarea considerabilă a natalității în Germania, care cade dela 276 în 1913 de 209 în 1923. În Austria proporția nașterilor deasemenea redusă dela 235 p. 10.000 în 1913, la 223 în 1923; în Ungaria dela 345 la 284; în Italia dela 317 la 291 etc.

Dintre toate statele cari figurează pe tablou, Suedia posedă proporția cea mai slabă de nașteri în 1953; 188 copii născuți pentru 10.000 locuitori, în loc de 232 în 1913. Urmează apoi în ordine crescândă: Franța, Elveția, 194; Anglia, 197; Belgia, 204; Irlanda, 200; Germania, 209; Zelanda-Nouă, 219; Austria și Danemarca, 223; Scoția, 228; Norvegia, 230; Australia, 238. Cu toate că natalitatea din Franța este mai slabă, precum înainte de război, ea nu ocupă ca în 1913 un loc izolat în scara de progres, departe de celelalte grupe a altor popoare.

Printre țările unde dobânda natalității rămâne superioară de 250 p. 10.000, trebuie citată: România, 372; Iaponia, 349; Spania, 304; Italia, 291; Uogaria, 284- Olanda, 260. Numai două dintre aceste țări au o natalitate egală cu cea de dinainte de război (Spauia, 304 în 1913) sau mai mult (Iaponia 333 în 1913, 342 în 1922). (I. Suci.)

Noul regim al cultelor. — *Ce cuprinde proiectul de lege relativ la stabilirea unui regim unitar pentru toate cultele religioase din țară.* —

Di Alex. Lapedatu, ministrul cultelor și artelor a depus pe birourile Senatului proiectul de lege pentru regimul general al Cultelor. Publicăm aci o parte a acestui important proiect de lege, extrasă din expunerea de motive întocmită de către d. ministru Lapedatu, cum și textul integral al proiectului, asupra căruia vom reveni:

„După votarea legii pentru organizarea Bisericii ortodoxe, stabilirea unui regim unitar pentru toate celelalte culte din țară a devenit o problemă de o deosebită importanță pentru desăvârșirea operei de organizare a Statului, a cărei soluționare pe cale legislativă nu mai poate fi amânată.

În România pe lângă cultul ortodox există azi următoarele culte: cultul greco-catolic (unit), cultul catolic de rit latin și armean, cultul reformat, cultul evanghelic-luteran, cultul unitar, cultul armean-gregorian, cultul mozaic și cultul mahomedan.

Venind din State deosebite, regimul acestor culte este și el deosebit, precum deosebit era și regimul cultului ortodox.

În Bucovina, situația de drept a cultelor a fost fixată, în principiile ei fundamentale, prin art. 14—16 ale Constituției austriace dela 21 Decembrie 1867 și precizată mai amănunțit prin legea interconfesională din 25 Martie 1868 iar condițiile pentru recunoașterea cultelor noi au fost stabilite în legea dela 28 Maiu 1874.

În Transilvania, în afară de unele dispozițiuni de pe timpul când această provincie era principat autonom, regimul cultelor este fixat prin legile maghiare XX—1848. LIII—1968. XLIII—1895 și XXXII—1894.

În Basarabia, regimul diferitelor culte este stabilit și el prin o mulțime de decrete și ordonanțe speciale.

În Vechiul Regat, numărul credincioșilor neortodoxi fiind foarte mic și mare parte din ei nefiind nici cetățeni români, nu a fost necesară alcătuirea unei legi speciale care să determine mai deaproape un regim al cultelor cari se găseau aici pe lângă cel ortodox. Astfel legiuitorul s'a mulțumit cu fixarea în art. 21 al vechii Constituții a principiului libertății cultelor între marginile ordinii publice și bunelor moravuri și cu art. 7. care spune că »diferența de credințe religioase și confesiuni nu constituie în România o piedică spre a dobândi drepturile civile și politice și a le exercita«.

O incompatibilitate față de noua așezare politică a țării.

Este evident că această caleidoscopică variație de regimuri nu mai poate fi menținută, pentru că este incompatibilă cu caracterul unitar al Statului, care trebuie să fie condus și administrat după legi unitare, aceleași pretutindeni și pentru toți.

Constituția stabilește în art. 22 principiile fundamentale ale regimului cultelor; aceste principii trebuiesc însă explicate, analizate și concretizate; trebuiesc arătate condițiile pe cari urmează să le întrunească cultele pentru a nu aduce atingere ordinii publice, bunelor moravuri și legilor de organizare ale Statului și determinate mai deaproape relațiile dintre ele și Stat, precum și relațiile dintre cultele însăși.

Determinarea aceasta este cu atât mai necesar cu cât cultele sunt mai numeroase și mai deosebite unele de altele ca doctrină, concepție etică și ca sistem de organizare. Fără o amănunțită și precisă stabilire a situației lor în Stat și a raporturilor dintre un cult și altul; este cu neputință evitarea conflictelor și a ciocnirilor permanente, cari au puternice repercursiuni în marele masă populare. De altfel Constituția însăși prevede în aliniatul ultim al art. 22 alcătuirea unei legi speciale, care să stabilească raporturile dintre diferite culte și Stat.

Ca norme generale fundamentale pentru regimul cultelor, Constituția (art. 22) fixează principiul libertății și al egalității. Pe această temelie este construit și proiectul nostru, care nu cuprinde nici o dispozițiune ce ar constitui o atingere a libertății exercițiului cultelor sau a principiului egalității depline a tuturor.

Ținem să accentuăm că anteproiectul acestei legi a fost comunicat autorităților tuturor cultelor ca să-și facă observațiile și ca să ne pună în măsură de a cunoaște dorințele tuturor.

Aceste autorități au răspuns invitației noastre și la redactarea definitivă a proiectului s'a ținut seamă, întrucât a fost cu puțință, de toate observațiile făcute și dezideratele exprimate.

Textul proiectului de lege.

Art. 1. Statul garantează tuturor cultelor o deopotrivă libertate și protecțiune, întrucât exercițiul lor nu aduce atingere ordinii publice, bunelor moravuri și legilor sale de organizare.

Impiedicarea liberului exercițiu al ori cărui cult se va pedepsi potrivit dispozițiilor respective din codul penal.

Serviciile religioase, cari, prin natura lor, trebuiesc săvârșite în afară de biserici sau case de rugăciuni, se vor face cu observarea strictă a legilor și regulamentelor pentru ordinea publică, evitându-se orice acte cari ar putea aduce vre-o jignire celorlalte culte sau ar constitui demonstrațiuni împotriva lor.

Art. 2. Credințele religioase nu pot împiedica pe nimeni a dobândi sau exercita drepturile civile și politice, nici nu pot scuti pe nimeni dela obligațiunile impuse de legi.

Art. 3. Nimeni nu poate fi urmărit de autoritățile bisericești pentru motivul că și-a îndeplinit vre-o obligație impusă de legi sau pentru că nu a săvârșit vre-o faptă oprită de legi.

Art. 4. Membrii unui alt cult pot săvârși slujbe și ceremonii religioase numai credincioșilor cultului propriu.

Excepție dela această dispoziție se poate face totuși în cazul când credincioșii unui cult, fără preot propriu în localitate, ar cere ei înșiși serviciul preotului unui alt cult.

Art. 6. Nici un cult nu poate avea relațiuni de dependență cu vre-o autoritate sau organizație bisericească din străinătate, decât cele impuse de principiile dogmatice și juridico-canonic.

Relațiile dintre atari culte și Stat vor putea fi determinate prin acorduri speciale cari se vor ratifica de Corpurile legiuitoare.

Jurisdicțiunea autorităților religioase.

Art. 7. Jurisdicțiunea autorităților religioase ale cultelor din țară nu se poate întinde în afară de teritoriile Statului român.

Art. 8. Nici un alt cult nu poate primi ajutoare materiale dela șefii și guvernele Statelor străine.

Asemenea nici un cult nu poate trimite nimănui în străinătate ajutoare din averea sa comună, afară de cazul propriilor credincioși, cetățeni români.

Excepțiuni se vor putea face numai cu aprobarea guvernului.

Art. 9. Membrii clerului, ai organelor de conducere și funcționarii de orice categorie ai cultelor trebuie să fie cetățeni români, cari se bucură de toate drepturile civile și politice și cari nu au fost condamnați prin sentință definitivă pentru crime contra bunelor moravuri și contra siguranței Statului.

Când însă, din cauze bine determinate exercițiul vre-unui cult sau existența vre-unei comunități religioase ar fi periclitate prin imposibilitatea de îndeplinit a condițiilor prevăzute în aliniatul precedent, ministerul Cultelor poate admite, în mod excepțional, ca membrii ai clerului, ai organelor de conducere sau ca funcționari ai cultelor și cetățeni străini.

Art. 10. Toate cultele sunt datoare a face servicii religioase solemne la sărbătorile naționale și la cele ale Familiei Domnitoare.

Aceste sărbători se vor fixa de guvern.

Art. 11. Organizațiile legal constituite ale cultelor (comunitățile religioase, parohiile, protopopiatele, mănăstirile, capitlurile, prepositurile, abațiile, episcopiiile și mitropoliile) sunt persoane juridice.

Ele își vor conduce și administra afacerile lor interne, averile și fundațiunile în conformitate cu statutul lor de organizare aprobat conform art. 47.

Averile, fondurile și fundațiunile confesionale vor putea fi folosite numai pentru scopurile speciale, pentru cari sunt destinate, iar administrația lor se va face potrivit legilor în vigoare

Art. 12. Hotărârile instanțelor disciplinare și judecătorești bisericesti ale cultelor se execută prin organele lor proprii.

La cererea autorităților bisericesti, organele puterii executive ale Statului vor da, în urma aprobării ministerului Cultelor, concursul lor pentru aducerea la îndeplinire a acestor hotărâri.

Instituțiunile culturale și de binefaceri.

Art. 13. Cultele au dreptul de a înființa, susține, administra și controla instituțiuni culturale și de binefacere în marginile și potrivit dispozițiilor legilor privitoare la acest fel de instituțiuni.

Art. 14. Edificiile bisericilor (caselor de rugăciuni) mănăstirilor, episcopioilor, și mitropoliilor, curtea, cimitirele și odoarele sacre nu pot fi încă urmărite, nici sechestrate.

Art. 15. Cultele au dreptul a face instrucțiunea religioasă a elevilor de credința lor în toate școlile publice și particulare conform legilor privitoare la instrucțiunea publică.

Asemenea au dreptul a săvârși, prin preoții lor, în armată, în spitale civile și militare orfeline, școli conceționale și penitenciare pentru credincioșii lor, servicii religioase de orice natură, cu observarea legilor sau regulamentelor instituțiilor respective.

Art. 16. Cultele pot întreține cimitire proprii pentru credincioșii lor.

Comunele sunt datoare a înființa și întreține cimitire comune pentru cultele cari nu au cimitire proprii.

Art. 17. Cultele au dreptul de a înființa și conduce institute speciale pentru pregătirea clerului lor.

Programele pentru studiile teologice le va stabili autoritatea bisericască competentă și le va comunica ministerului Cultelor.

Studiul istoriei, limbei și literaturii române este însă obligator în aceste institute și se va preda conform unui program stabilit de autoritatea bisericască competentă în acord cu ministerul Cultelor și al Instrucțiunii.

Raportul cultelor cu Statul.

Art. 18. Actele stării civile sunt de atribuția legii civile.

Intocmirea acestor acte va trebui să preceadă totdeauna binecuvântarea religioasă.

Art. 19. Pe lângă cultul ortodox, a cărui organizare este determinată prin lege specială, în Statul Român există următoarele culte recunoscute:

a) Cultul greco-catolic (unit),

- b) Cultul catolic de rit latin și armean,
- c) Cultul ref rmrt,
- d) Cultul evangelic-luteran,
- e) Cultul unitar,
- f) Cultul armean-gregorian,
- g) Cultul mozaic și
- h) Cultul mahomedan.

Art. 20. Culte noi pot fi admise în Stat dacă confesiunea lor de credință, principiile morale și sistemul de organizare, conducere și administrare vor fi conform dispozițiilor legii de față.

Pentru aceasta ele vor trebui să prezinte ministerului Cultelor un statut, care, în caz de aprobare, va fi confirmat prin decret regal.

Schimbări în statutul aprobat se vor putea face numai prin aceeaș procedură.

Art. 21. Statul are asupra tuturor cultelor dreptul de control și supraveghere, care în mod constituțional se exercită prin ministerul Cultelor.

Art. 22. Toate instrucțiunile și ordinele de interes obștesc, date de autoritățile confesionale slujitorilor sau credincioșilor lor, se vor aduce în acelaș timp și la cunoștința ministerului cultelor.

Ministerul Cultelor poate interzice executarea instrucțiunilor și ordinelor cari sunt contrare legilor în vigoare, ordinii publice și siguranței Statului.

Art. 23. Șefii cultelor (mitropoliții, episcopii, superintendenții, etc.), aleși sau numiți în conformitate cu statutele lor de organizare, nu vor putea fi recunoscuți ca atare și introduși în funcțiune decât numai cu aprobarea Majestății Sale Regelui și după depunerea jurământului de fidelitate către Suveran și supunere față de Constituție și legile țării.

Numirile funcționarilor confesionali.

Art. 24. Numirea și concedierea funcționarilor publici confesionali se va aduce totdeauna la cunoștința ministerului Cultelor.

Fiecare funcționar public confesional la intrarea în slujbă va depune jurământul de credință față de Majestatea Sa Regele și de supunere față de Constituție și legile țării.

Funcționarii publici confesionali aflători în funcțiune la intrarea în vigoare a acestei legi, cari nu au depus încă acest jurământ, îl vor depune în termenul fixat de ministerul Cultelor.

Formulele de jurământ vor fi aprobate de ministerul Cultelor.

Art. 25. Crearea de noi eparhii (dieceze superintendenții), ca și schimbarea titlaturii și întinderii lor, se poate face numai prin lege.

Art. 26. Cheltuelile pentru întreținerea cultelor, a slujitorilor lor și a așezămintelor confesionale se vor acoperi în primul rând, din mijloacele proprii ale cultelor, create și administrate în conformitate cu statutul lor de organizare.

Art. 27. Cultele pot impune credincioșilor lor taxe de cult prin autoritățile bisericești competente

Aceste taxe vor putea fi încasate, în caz de necesitate, cu concursul organelor Statului.

Modul de încasare al acestor taxe va fi stabilit de ministerul de Finanțe.

Art. 28. Când se va cere, Statul va întregi salariile și acorda sumele necesare pentru a complecta celorlalte lipsuri ale cultelor, după o amănunțită constatare a necesităților, a veniturilor averilor lor și a tuturor mijloacelor de cari ele pot dispune.

Art. 29. Ajutoarele acordate de Stat cultelor vor fi în raport cu numărul credincioșilor cetățeni români ai lor față de populația totală a țării, cu situația materială a cultelor respective și cu nevoile lor reale.

Aceste ajutoare nu pot fi acordate de cât pentru necesități specifice și nici odată sub forma unei sume globale.

Art. 30. Fiecare institutie confesională, care primește ajutor dela Stat, va ține în evidență conturile de venituri și cheltuieli, spre a fi înaintate, pentru cercetare, ministerului Cultelor, care, va controla, prin organele sale, dacă sumele acordate au fost întrebuințate potrivit destinațiunii lor și cu respectarea legii contabilității publice, privitoare la instituțiile cu caracter autonom.

Art. 31. Toate posturile subvenționate de Stat trebuiesc aprobate de ministerul Cultelor.

Ajutoarele materiale acordate de stat pentru aceste posturi vor fi supuse normelor dela art. 28 și următorii din legea prezentată.

Ordinele și congregațiile religioase.

Art. 32. Ordinele și congregațiile religioase, existente pe teritoriul Statului Român înainte de promulgarea acestei legi, își pot păstra actualele case și mănăstiri, dacă provincialul și membrii lor vor fi cetățeni români și vor locui în țară.

Termenul îndeplinirii acestor condițiuni îl va fixa ministerul Cultelor. Acei provinciali și membrii cari nu vor voi sau nu vor putea dobandi cetățenia română, nu vor mai putea rămâne în ordinul ori congregația respectivă.

Case și mănăstiri noi se vor putea deschide cu autorizația guvernului.

Ordine și congregațiuni noi se vor putea așeza în țară numai cu aprobarea guvernului.

Veniturile aparținând ordinelor și congregațiunilor religioase se vor întrebuința potrivit dispozițiunilor art. 8.

Art. 33. Avera cultelor dispărute revine de drept Statului.

Art. 34. Drepturile și obligațiile de patronat de orice categorie sunt și rămân desființate, fără nici o indemnitate.

Bisericile, casele parohiale și dependințele lor, rămân în posesiunea comunităților bisericesti respective

În cazul când din ori ce motive, comunitatea bisericască (parohia) se desființează, fostul patron dispune liber de ele.

Art. 35. Corespondența organelor bisericesti cu autoritățile Statului se va face în limba română.

Art. 36. Asociațiunile religioase și funcționarea lor stau sub regimul legilor privitoare la asociațiuni în genere și întruniri publice.

Relațiunile dintre culte.

Art. 37. Statul, garantând tuturor cetățenilor libertatea de conștiință, fiecare individ are dreptul de a aparține ori cărui cult care întrunește condițiile prezentei legi.

Art. 38. Fiecare individ care a împlinit vârsta de 18 ani poate trece dela un cult la altul, observând formele stabilite în articolul următor.

De acest drept nu beneficiază cei ce suferă de boale cari împiedică liberul arbitriu.

Femeile măritându-se își pot schimba religiunea și înainte de împlinirea vârstei de 18 ani.

Art. 39. Oricine, întrunind condițiunile dela articolul precedent, vrea să treacă la alt cult, își va anunța această intenție personal și însoțit de 2 martori, ofițerului stării civile al comunei unde domiciliază.

Ofițerul stării civile va redacta proces-verbal despre declarația de trecere, semnat de cel ce face declarația și de martori, și îl va înainta în copie, în termen de 8 zile dela data declarațiunii, preotului căruia aparține declarantul.

Dacă în termen de 30 zile, autorul declarației nu revine asupra ei trecerea se consideră făcută deplin drept dela această dată.

Ofițerul stării civile va face în registrele respective modificările cuvenite și va anunța trecerea atât preotului cultului căruia i-a aparținut, cât și aceluia la care a trecut.

Revenirea asupra declarațiunii de trecere se face cu observarea formalităților prevăzute mai sus.

Formalitățile articolului de față se aplică și acelor care vor să părăsească vre-un cult fără a trece la altul din cele prevăzute la art. 18.

Art. 40. Individul trecut dela un cult la altul este dator a suporta toate sarcinile materiale scadente până în momentul trecerii de plin drept, impuse de statutele și de angajamentele avute față de cultul părăsit.

Bisericile și averile bisericicești.

Art. 41. — Bisericile (casele de rugăciuni) și averi bisericicești, afară de fundațiunile cu personalitate juridică, distinctă, aparțin comunităților religioase locale în a căror proprietate se găsesc.

Situația fundațiunilor administrative de organile bisericicești se va regula conform legii persoanelor juridice.

Dacă toți credincioșii unei comunități trec la alt cult, biserica, casa parohială cu întreaga avere a comunității devin proprietatea comunității celei noi sau la care s'a făcut trecerea.

Ce privește sesiile acordate prin reforma agrară, asupra lor va decide ministrul agriculturii de acord cu ministrul cultelor.

Dacă majoritatea membrilor unei comunități religioase trece la alt cult, averea comunității se împarte proporțional cu numărul membrilor rămași și trecuți.

Biserica și casa parohială rămân în proprietatea majorității numai dacă cultul, la care s'a făcut trecerea, nu dispune în localitate de biserică și casă parohială. În caz contrar acestea rămân proprietatea minorității.

În ambele eventualități, partea în a cărei proprietate a rămas biserica și casa parohială este obligată la o despăgubire proporțională, care, în caz de neînțelegere, va fi fixată de tribunalul dela reședința Curții de apel din circumscripția respectivă.

Ce religione vor urma copiii.

Art. 42. — Copiii ai căror părinți aparțin aceleiaș religii, urmează religionea părinților.

Dacă unul din părinți trece la cult, copiii de sexul lui, sub etatea de 7 ani, urmează cultul părintelui trecut.

Dacă părinții nu sunt de aceeaș religie, tatăl are dreptul de a determina, pentru fiecare copil în parte, căruia din cele două religii ale părinților să-i aparțină. Aceasta însă odată pentru totdeauna, anume cu prilejul înscrierii lui în registrele stării civile.

Dacă tatăl copilului e mort, acest drept revine mamei.

Art. 43. — Religionea copiilor nu poate fi schimbată decât după prevederile art. 37 al legii prezente.

Când unul din soți trece la religionea celuilalt, copiii sub 18 ani urmează, cu derogare dela dispozițiunea art. 37, religionea comună a părinților.

Art. 44. — Copiii neligitimi urmează religionea mamei.

Art. 45. — Copiii găsiți urmează religionea aceluia pe care i-a primit spre creștere.

Stabilirea religiunii copiilor găsiți așezați în azile (case de creștere) se va face după criteriile următoare:

a) Dacă azilul este întreținut de vre-o instituție confesională, vor urma religionea instituției respective;

b) Dacă azilul este întreținut de comună, vor urma religionea majorității locuitorilor din acea comună;

c) Dacă azilul este întreținut de județ sau de Stat, copiii vor urma religionea ortodoxă

Art. 46. — În caz de adopțiune, copiii orfani de amb i părinți, sub vârsta de 18 ani, pot urma religionea adoptantului, la dorința acestuia, manifestată înaintea ofițerului stării civile.

Dacă ambii soți adoptează de comun acord, religionea copilului va fi determinată potrivit art. 41, alin. 2.

Dacă amândoi sau numai unul dintre părinții copiilor adoptați trăiesc, copiii vor putea urma religionea adoptantului numai cu învoirea prealabilă a părinților.

Art. 47. — Toate cultele amintite la art. 18, cu excepția aceloră pentru cari s'ar încheia acorduri speciale conform art. 6, sunt datoare a-și pune în concordanță, în termenul fixat de ministrul cultelor, statutele lor de organizare cu dispozițiunile legii de față, înaintându-le acestui minister spre aprobare și confirmare prin Decret Regal.

Modificările ulterioare în statutele de organizare aprobate și confirmate prin Decret Regal se vor face prin aceeaș procedură.

Art. 48. — Toate legile și regulamentele contrare acestei legi sunt și rămân abrogate.

MISCELLANEA.

Efectivele Internaționalei sindicaliste. Sindicatul Internațional din Amsterdam publică informații asupra efectivelor aproximative din 31 Decembrie 1923 a centralelor naționale și a secretariatelor profesionale internaționale cari i-s'au încorporat. Numărul total de membri din centrele naționale și din secretariatele internaționale este de 33.207,131.

ORGANIZAȚI:

Europa:

Anglia. — The Trades Union Congress	4,369,268
Austria. — Gewerkschaftskommission Deutschaestereich	1,049,949
Belgia. — Commission syndicale	618,871
Bulgaria. — Union des Syndicats ouvriers de Bulgarie	14,803
Ceaho-Slovația. — Odbojevė Sdruzeni	320,000
Danemarca. — Die Samvirkende Tagforbund i Danemark	233,116
Elveția. — Schweizerischer Gewerkschaftsbund	155,000
Franța. — Confédération Général du travail	757,847
Germania. — Allgemeiner Deutscher Gewerkschaftsbund	6,536,725
Italia. — Confederazione Generale del Lavoro	212,016
Lettonia. — Zentralburo der Gewerkschaften Lettlands	12,658
Luxemburg. — Commission Syndicale de Luxemburg	13,200
Memel. — Gewerkschaftsbund der Memel gebietes	1,768
Olanda. — Nederlandse Verland van Varkverreinigingen	182,892
Polonia. — Zwiazek Stowarzyszen Zarwoadygk w Polsce	369,991
România. — Consiliul General al uniunilor muncitorești din România	36,000
Suedia. — Landssekretariatet	313,022
Spania. — Union General de Trabajadores de Espania	211,085

Asia:

Palestina. — Confédération Générale Juive du Travail . . . 10,736

America de Nord:

Canada. — The Trades and Labour Congress of Canada . . . 152,500

Africa:

Africa de Sud. — South African Industrial Federation . . . 10,000 (s.)

O ordonanță a primului ministru grec, generalul Pangalos hotărăște printr'un singur articol următoarele:

»Se interzice femeilor dela vârsta de 12 ani în sus și cu începere dela 15 Dec. ca să se arate în public îmbrăcate în haine, cari fochia să fie mai scurtă de 30 centimetri dela pământ. Ofițerii poliției de moravuri sunt însărcinați cu supravegherea acestei dispoziții, iar contravenițele acestei măsuri vor fi traduse înaintea tribunalului corecțional, care constatând abaterea va aplica dispozițiile art. 607 c. p. (ultraj la bunele moravuri).

Pentru fetele minore cari vor fi găsite contravenind acestei ordonanțe vor fi făcuți răspunzători și pedepsiți părinții sau tătorii respectivi (ic.).

Cărți, Reviste, Ziare.

O atitudine de neînțeles. — În »Societatea de mâne« (No. 28-29, 1925) dl. profesor universitar Onisifor Ghibu publică un articol, prin care atrage luarea aminte că Biserica ortodoxă română caută să ia contact cu toate bisericile creștine, numai cu cea de la Roma nu. Iată ce spune el între altele:

.. »În vreme ce Biserica ortodoxă română stă cu d săvârșire izolată față de toate bisericile creștine din patrie, inclusiv față de cea unită română, ea caută contact cât mai strâns cu bisericile din afară de hotarele țării. Dar și în acest punct, ea nu caută contact și cu acele biserici cari ar putea aduce cu sine o pacificare a stărilor religioase din România, ci exclusiv cu de acelea cari nu pot avea aproape nici o influență directă hotărâtoare asupra stărilor dela noi.

Este curios că un neam latin cum suntem noi nu numai că nu caută nici un fel de contact cu biserica popoarelor latine din occident, dar îl evită cu tot prețul. Această atitudine mi se pare fundamental greșită, mai ales când văd, cât de condescendenți suntem atât față de Greci, cât și față de Englezi și de nemți. Ea n'are consecința numai de ordin religios, ci și de ordin general-cultural, și aceste consecințe nu sunt bune.

Preocupat de această problemă, am accentuat, în repezite rânduri necesitatea de a relua vechile legături și cu Biserica apuseană și am propus, cu prilejul Patriarhatului român, ca acest fapt să fie comunicat nu numai patriarhilor orientali, ci și celui dela Roma, cu care s'ar putea găsi momentul potrivit pentru lichidarea vechiului litigiu pe care nu l'am provocat noi, după urma căruia noi am avut atâta de suferit și mai suferim și astăzi«.

D-l Ghibu are perfectă dreptate. Și dacă cineva ar zice că Roma nu voește să stea cu nimeni de vorbă pe chestiuni religioase, nu este adevărat. O dovedesc lămurit convorbirile dela Malines între catolici în frunte cu Cardinalul Mercier și anglicani. Nădăjduim că și la noi nu vor mai întârzia mult conducătorii bisericii ortodoxe să ia legătura de înțelegere cu autoritățile bisericești catolice. (D. C.)

Calendarul dela Blaj pe 1926 apare în două ediții în multe mii de exemplare, după aprecierea, de care s'a bucurat în anul 1925. Cu un material ales și bogat, îngrijit cu pricepere și bun gust, plin de clișee minunate (remarcăm în special pe cele cari evoacă pelerinajele Anului sfânt) cu o tehnică impecabilă este unul dintre cele mai frumoase și mai căutate calendare românești. Nu ne îndoim, cum noul an n'are să mai găsească niciun exemplar de vânzare ca nu a mai găsit nici 1 Ianuarie 1925. (C.)

Septimiu Popa. Mângăierea Bunului Creștin. Cluj. Instit. „Ardealul“ 1925. Preț 60 Lei. Este o frumoasă carte de învățături creștinești pentru toate Duminicile și sărbătorile de peste an, scrisă pe înțelesul tuturor și servind ușor cu material de predicat bine precizat și bine și temeinic redat. Va face foarte bune servicii preoțimei, folositor lucru ar fi însă să servească și de lectură de mângăiere mirenilor noștri. (Ic.)

CRONICA.

Sărbătorirea Conciliului de la Nicea a culminat printr'o splendidă liturghie bizantină centrală la 15 Noembrie c. la Roma, în San Pietro de I. P. S. Sa *Dr. Vasile Suciu* mitropolitul tuturor Românilor uniți, cu concursul mai multor episcopi și înalți demnitari bisericești orientali, între cari și P. S. Sa *Dr. Alexandru Nicolescu* episcopul Lugojului în prezența și cu participarea Fericitului Părinte PAPA PIU XI, înconjurat de cardinalii bisericii romane, de întreg corpul diplomatic de pe lângă Vatican și de un impunător număr de peste 4000 credincioși, având printre ei pe exregele Ferdinand al Bulgariei cu fiică sa prințesa Nădejdea și pe A. Sa *Regală* Infantele Spaniei Alfonso d'Orleans cu soția sa.

Nici nu se putea mai bine încheia seria sărbătorilor jubilarie în amintirea întâiului sinod ecumenic al creștinătății care apăra divinitatea Mântuitorului împotriva turburătoarei erezii ariane. Capul suprem al creștinilor în fruntea șefilor religioși ai bisericilor particulare răsăritene trezea amintirea frumoaselor vremuri de demult, când în fața amenințărilor de erezie și de schismă, nedesbinată se prezenta Biserica una, sfântă, catolică și apostolică, strângând în slujba identicelor idealuri Apusene și Răsăritul în jurul urmașilor lui Petru.

Marele organism mondial al creștinismului își cinstea după vrednicie

triumful alor 16 veacuri, triumful adorării Fiului lui Dumnezeu, Omului asupra tuturor anarhiilor spiritului omenesc.

Iar la această înălțătoare, la această epocală manifestare a credinței lângă Piu XI întâlnim, în fruntea bisericilor răsăritene, pe mitropolitul nostru. Semn de mângâiere și de justă mândrie și un simbol al viitorului ce se deschide pentru neamul nostru în mijlocul frământărilor de împăcare a tuturor bisericilor. (C. C.)

Repaosul duminical și stăvilirea alcoolismului. Locuitorii și autoritățile din Ardeal și Bucovina cer închiderea cârciumilor Duminică — Prin nouile dispozițiuni ale legii și regulamentului repaosului duminical, cârciumile din comunele rurale sunt deschise, în zilele de sărbătoare și Duminică, dela orele 12 până la 7 seara.

Or, după vechile dispozițiuni, aceste localuri erau închise și populația rurală începuse să se obișnuiască cu regimul sec în zilele de sărbătoare.

Evident, această măsură nu era vectorie pentru consumatorii obișnuți de băuturi alcoolice, cari se aprovizionau din vreme și consumau în casele particulare.

Totuș, vechea măsură începuse să dea roade frumoase pentru restul populației, care consuma, numai ocazional, băuturi spirtoase.

În toate județele din Ardeal și Bucovina, unde se consumau cantități enorme de alcool, ub diferite forme și nume, plaga alcoolismului, în urma acestor măsuri, începuse să fie stăvilită.

Cârciumarii singuri arătau autorită-

ților locale că consumul băuturilor alcoolice a scăzut în mod simțitor.

Față de această constatare îmbucurătoare, autoritățile locale au sesizat autoritățile centrale, cerând ca vechea dispozițiune, de a ține cârciumile închise, în zilele de Duminică și sărbători, să fie menținută și în viitor.

Față de această situație, ministerul muncii a modificat dispozițiunile re-paosului duminical, în sensul cerut de populația rurală și autoritățile din Ardeal și Bucovina (ic.)

Uzinele de cadavre germane din timpul războiului. O interpelare macabră a fost anunțată la Camera Comunelor.

D. James Hudson și-a propus să ceară guvernului explicații cu privire la acuzațiile pe cari generalul Iohn Charteris, din armata americană, le-a adus departamentului de propagandă britanică.

Se știe că în timpul războiului, germanii au fost acuzați că extrăgeau glicerina necesară explozivelor din cadavrele soldaților. Ori, generalul Charteris a declarat că învinuirea aceasta n'a fost de cât o născocire a englezilor.

D. Masterman, care a fost șeful propagandei britanice în timpul războiului, tăgăduiește că a publicat această informație. Insuș numele acestor uzine (Kadaververwertungs-Anstalt) susține dânsul, dovedește că nu era vorba de făpturi omenești, — cuvântul Kadaver în limba germană se aplică dealtfel și hoiturilor de animale.

Pe de altă parte, d. Mac Pherson, subsecretar de stat dela 1916—1919, a declarat că atunci când s'a publicat raportul, a fost convins de veracitatea lui, de vreme ce i-au fost arătate chiar diferite fotografii.

În afară de aceasta, generalul I. V. Campbell pretinde că a văzut în ziua de 29 Septembrie 1918, lângă canalul St. Quentin, câteva cazane în cari se aflau într'adevăr cadavre omenești.

Se crede că în urma interpelării d-lui James Hudson, ministrul de război va ordona o anchetă. (u.)

Constituirea unei secții medicale a „Astrei”. În Noemvrie c., s'a ținut adunarea de constituire a sec-

ției medicale a »Astrei«, în amfiteatrul clinicei medicale.

D. prof. dr. Iuliu Hațegan a deschis ședința, arătând importanța constituirii acestei secțiuni, menită să desăvârșească, pe cale socială, marea operă națională a Astrei.

Secția medicală va avea două secțiuni. Prima secție medicală-științifică iar a doua engenică-bio-politică.

Se va redacta o revistă și se va înființa o bibliotecă portativă pentru popularizarea noțiunilor de igienă și medicină.

Se va organiza o bibliotecă de vulgarizare și se vor întreprinde largi anchete sanitare.

Se vor încuraja orice bună acțiune pentru ridicarea nivelului salubrității.

Se va publica planșe, întocmi filme instructive, se vor organiza muzee de igienă socială și se va cumpăra în fiecare despărțământ, câte un autocamion de prim-ajutor medical.

S'a ales apoi următorul comitet: Președinte, prof. dr. Iuliu Hațegan; vice-președinte, prof. dr. Moldovan; secretar, dr. Voina; reprezentantul secției în comitetul de redacție d. Chirilă, cenzori: Dr. Moldovan, dr. Nițescu și dr. Iordan. (c.)

Schimbări de calendar. Vechii egipteni, Fenicienii și Persienii, începeau anul nou la solstițiul de toamnă, (21 Septemvrie), iar grecii, până în veacul al cincelea înainte de Hristos, începeau la solstițiul de iarnă (21 Decemvrie). În anul 423 după Hristos grecii au început serbarea anului nou la 21 Iunie, când era începutul verii.

În evul mediu cele mai multe popoare creștine din Europa începau anul nou la 25 Martie. Numai Anolo Saxonii îl începeau la 21 Decemvrie. Wilhelm cecuritorul, a dat ordin ca anul nou să se sărbătorească la 1 Ianuarie, imediat după cucerirea germană, însă Anglia de mai târziu împreună cu restul creștinătății, a început să ție această sărbătoare la 25 Martie.

Odată cu adoptarea calendarului Gregorian în anul 1582, ziua anului nou a fost fixată cea de 1 Ianuarie, toate țările romano-catolice de pe atunci

au acceptat-o imediat. Germania, Danemarca și șuedia au acceptat-o numai în anul 1720, iar Anglia în 1751.

O mișcare sănătoasă. — În capitala Angliei s'a înființat o societate, care poartă titlul: »Societatea moralității publice«. Ea numără peste 300.000 membri și duce o luptă energetică împotriva reprezentațiilor necuviincioase din teatre și cinematografe. Și ce este mai interesant, e că cei mai voloroși artiști și artiste ajută prin aceea că nu voiesc să primească nici un rol în piesele imorale (S. C.)

• Repausul duminical în Basarabia.
»Asociația economică generală a Basarabiei« a început o acțiune contra repausului duminical, în vederea neaplicării lui în Basarabia. Motivul principal, arătat, — al imposibilității de a se aplica legea, ar fi că »cum-părăturile se fac în Basarabia între 12 și 3. Așa s'au ievățat basarabenii după vechiul oral rusesc, de oarece ei iau masa la trei și patru, conform obiceiului local, mai tare decât legea repausului«. Așa zice »Asociația«

Mai întâi, obiceiul de a mânca la trei și la patru, nu e local, ci este rusesc. El adoptase toate popoarele din Rusia, nu din vreo nevoie oarecare locală, ci pentru că toată viața publică rusească era dictată de Petersburg.

Petersburg-ul, trei sferturi de an tăia în obscuritate zilele în timpul toamnei, iernei și primăverei erau foarte scurte, din cauza situației climatice și viața publică luase un caracter special. Lumina se scula la orele 6—10, mâncă la orele 8—5, se culca la 1—2 noaptea; instituțiile publice, școlile, aveau orarul de lucru între 10 și 4.

Ei bin, situația aceasta, dictată de împrejurări în Petersburg, era obligatorie în toată Rusia, unde condițiile atmosferice și climatice erau cu totul altele.

Absurditatea aceasta a existat și în Basarabia și este respectată și acum, din cauză că a fost todrată de autoritățile noastre, care mențin orarul de lucru în instituții și școle după »obiceiul rusesc dela Petersburg«.

Și iată că absurditatea aceasta vrea

acum să fie ridicată la un principiu, eare va trebui sămpiedice, ca o lege democratică și umanitară să fie aplicată.

Credem, că ministerul muncii nu se va înduioșa de nenorocirea (!) dacă unii basarabeni vor trebui să părăsească orarul dela Petersburg, numai mâncând la ora 4 ziua și făcându-și cumpărăturile ca în tot Apusul civilizat, între orele 9 și 1 și dela 3 la 7.
(I. B.)

Filip Morozow. Pe la mijlocul lunii August a trecut dela religia ortodoxă la catolicism unul din cei mai cu vază preoți ai bisericii ortodoxe din Polonia, Arhimandritul Filip Morozow. El era foarte bine văzut de catolici. Tocmai de aceea a fost îndepărtat din funcțiunea de rector al seminarului ortodox din Vilna de către autoritățile bisericești ortodoxe. Un timp oarecare Arhimandritul Morozow a fost profesor de religie la un liceu din Vilna, și în luna August a făcut pasul amintit mai sus.

Deoarece Arhimandritul Morozow era stimat de toți, se poate înțelege ușor marea impresiune asupra ortodoxilor din Polonia. Deja s'a început o mișcare printre dânsii pentru unirea cu Roma.

Cu prilejul trecerii sale la catolicism a adresat Mitropolitului ortodox Teodosie și clerului ortodox următoarea scrisoare deschisă:

După o răs-gândire am crezut de a mea datoric să mă unesc cu acea societate religioasă, care este supusă celui mai mare păstor: Episcopul Roman. Prin acest pas mi-am liniștit conștiința, căci sunt convins că acolo trebuie să fie adevărata biserică a lui Hristos, unde este Petru Apostolul în succesorii săi.

Prin această epistolă doresc să mulțumesc I. P. S. Voastre, care vă arătați și acum atât de binevoitor cu mine, și să iau rămas bun dela frații mei, cu cari nu mai pot colabora mai mult. Făcând acest pas, să nu credeți că sunt un trădător față de lucrurile cele mai scumpe vouă, mai ales adevărata credință și legătura cu națiunea mea. Devenit fiul Bisericii catolice sunt sigur că am rămas credincios acelei adevărate ortodoxii, care a fost mărturisită de marii sfinți Pa-

rinti și de învățătorii uncia și nedespărțitei Biserici. Nu tăgăduesc nici o dogmă a acelei adevărate ortodoxii, nu trebuie să părăsesc frumosul nostru rit în limba Sfinților Apostoli slavi Ciril și Metodiu, acel frumos rit, care la Roma este atât de recunoscut și aprobat cași ritul latin. Recunoașterea autorității supreme a Papii în Biserică nu mă poate împiedeca să fiu un bun fiu al prea iubitei mele națiuni rusești. precum nu l'a împiedecat pe Vladimir Solowiew, unul din bei mai eminenti băbăți ai națiunii noastre. Pentru ce oare alipirea mea la această Biserică la care aparțin oameni din toate națiunile pământului fără nici cea mai mică pagubă a adevăratului patriotism, să-mi aducă vre-o pagubă naționalității mele rusești? Pe de altă parte însă, după părerea mea, apropierea în cele ale credinții de frații mei slavi apuseni, în locul întâi Polonezii, ar promova buna înțelegere între fiii aceleiași țări și cetățenii aceluiaș oraș, în care Pronia ne-a pus să trăim împreună.

Plecând din mijlocul vostru prevăd că mă veți excomunica din Bisericile voastre și că mă veți numi apostat. Nu mă mir, și chiar de pe acum vă iert, căci știu că voi cari vă țineți despărțiți cu îndărătnicie de Biserica romană, singură adevărată, nici nu vă puteți purta altfel față de cei cari vă părăsesc. Sunt convins însă că această excomunicațiune a voastră și con-

damnare nu va fi dăunătoare sufletului meu, căci nu mă puteți nici odată despărți de trupul mistic al lui Hristos și iubirea lui. Iubind pe Hristos și sfânta lui Biserică și pe voi frații mei vă voi iubi. Mă voi ruga apoi, ca acelaș har, pe care a binevoit să mi-l dea mie cel Atotputernic, să vi-l dea și vouă, ca cei mai mulți din voi să poată ajunge la această piatră, pe care Hristos și-a zidit Biserica sa, care singură este în stare să păstreze adevărata credință ortodoxă a lui Hristos, mai ales în timpurile noastre pline de erori și ură de popoare.

Să nu căutați întărirea Bisericii voastre nici la Moscova, nici la Constantinopol, nici la protestanții din Canterbury, ci numai la Roma, care singură este centrul ultimei creștine. ss. PILIP MOROZOW, Arhimandrit.

O ordonanță actuală. — Guvernul Italian a dat o ordonanță prin care oprește ziarelor de a publica diferitele fapte scandaloase în toate amănunțele lor. Această oprire o motivează că asemenea descrieri nu aduc nici un folos cititorilor și din contra ele aprind numai patimile și învață și pe alții la asemenea fapte scârboase. O astfel de ordonanță ar fi poate mai nimerită și mai trebuinbioasă la noi.

(S. C.)

SUMARUL:

I. Articole.

- Ioan Agârbiceanu**, Dela vorbă la faptă 35.
—, Expoziția misionară 583.
- Dr. Ioan Bălan**, O manifestație sufletească 285.
- Ioan Belu**, Cooperația 18.
—, Despre sf. Augustin 311.
- Dr. Victor Bîrlea**, Pe căile rătăcite ale științei 199, 253, 409.
- E. Bodocan**, Eugenia de Guérin. 176.
- Henry Bordeaux**, Sângele preoților 159, 204, 243.
- Dr. Nicolae Brinzeu**, Cele zece porunci în instrucția noastră catehetică 428.
- Augustin Caliani**, Reforma școlară 75, 111.
- M. Theodorian Carada**, Tălmăcirea unei scrisori neapoleoniane 237.
- Dr. Ioan Coltor**, Pe pământ pace 1.
—, Fluctuat nec mergitur 33.
—, Patriarhia românească 65.
—, Înviere 97.
—, O sfântă din zilele noastre 153.
—, La picioarele lui Petru 221.
—, Taina nopții de Crăciun 393.
- Ioan Crișan**, Din Meditațiile asupra Evangheliei 50.
- Cultura Creștină**, Peregrinajul Român la Roma 259.
- Wladimir Dworzaczek**, Biserica ortodoxă în Polonia 419.
- Dr. Ioan Ferent**, Cumanii și episcopia lor 16, 140.
—, Franciscanii în Moldova și Muntenia înainte de 1241, 52.
—, Iarăș Franciscanii la Milcov 173.
—, Românii în eparhia Cumanilor 211.
- Dr. N. Flueraș**, Isus în fața istoriei 223.
- Alexandru Lupeanu**, Bucureștii la 1836 de T. Cipariu 12.
—, »Craiul munților« 38.

- , »Părintele săracilor« 72.
 —, Venezia 261.
 —, Insemnări din Italia 395.
Dr. Nicolae Lupu, Genul literar al cărții »Facerii« 435.
Dr. Ioan T. Marianescu, Apologia sfintei Uniri 327.
A. Melin, La Roma 275.
I. G. Mocanu, Ioan Creangă diacon 155.
Dr. D. Neculăeș, Franciscanii lucrează la Milcov înainte
 1241, 132.
Dumitru Neda, Sfântul Pavel ca fiul neamului său 227, 330, 355.
Ep. Alex. Nicolescu, Atitudini și învățături contrazicătoare în
 sânul bisericii ortodoxe 82.
C. S. Observator, Florența 270.
Giovanni Papini, Din Storia di Cristo: Staulul 11.
Augustin Popa, Bêthléhem 4.
 —, Din copilăria lui Isus. Citiri din apocrife 41.
 —, Spre Golgota 103
I. Salvianus, Exercițiile spirituale pentru preoți 309.
Dr. Coriolan Suciu, Rolul național-cultural al Blajului în preajma
 evenimentelor din 1848, 44.
 —, Lupta Blajului pentru chestiunea națională pe teren politic
 pe timpul episcopului Lemeni 66.
 —, Protestul din 1842 al Blajului împotriva limbei maghiare 124.
 —, Trei proclamații inedite din 1848—166.
 —, Cum a sistat guvernul unguresc serbarea de 3/15 Maiu, 181.
 —, Neapol-Pompei-Capri 287.
 —, Blajul, Brașovul și Barău 314.
 —, Blajul, Brașovul și Mureșenii 363.
 —, Episcopul Lemeni și Cronica lui Sincai 403.
Dr. Augustin Tatar, Sforțări zădărnice 14.
Dr. A. Tăutu, Isoarele de mână întâi despre sf. Nichita Re-
 mezianul 322, 377.
S. Ulpian, Republica monastică de pe Athos 118.
Tiberiu Vornic, Spovedania unui laic 99.

II. Însemnări.

- A. L. A.**: Ioana d'Arc în literatură 383.
Dr. I. Bătan: Alianța cu Roma 142.
Emanuil Bucuță: Roma chiamă 296.
C.: Expoziția de artă românească din Paris 298.

- D. I. C.*: Anche gli Anglicani d'America verso Roma? Passi decisivi 26.
- I. C.*: Apariția Noului Testament cu note 178.
- M Theodorian Carada*: Reforma calendarului 85.
- Nichifor Crainic*, Stockholm 442.
- Cultura Greșindă*: Redacționale 21.
- Dr. Ioan Ferentz*: »Rodul trupului« și »Pilat din Pont« 89.
- I. L.*: Vrășmașii satelor 341.
- L. Cr.*: Spiritism și metapsihică 59.
- P.*: Examenul medical înaintea căsătoriei 342.
- Petronius*: Goana după plăceri (Viitorul) 384.
- I. Popa*: Conferențele religioase și exercițiile spirituale pentru intelectuali 178.
- Prohaska-Bodocan*: Din Meditațiile în Evanghelie 144.
- Gh. Pteancu*: Ierarhia Bisericii catolice 296.
- P. T.*: Cu cine are legături Roma papală 383.
- S.*: Marea migrațiune a popoarelor din Balcani 342.
- I. Salvianus*: Criza sfâșietoare din Biserica anglicană 22.
- t.*: Ministerul de interne ia noi măsuri în chestia asociațiilor religioase 214.
- I. Suciu*, Natalitatea de după războiu 442.
- S. Ulpian*: Reforma agrară în Europa 54.
- Un.*: Din Ungaria 216,
= Noul regim al cultelor 443.

III Miscellanea.

- A. L.*: Intre Tolstoi și Gandhi 386.
- C. L.*: Apologia păgânismului la Giovanni Costa 181.
—, Opera lui Lenin judecată de un francez 181.
- cc.*: Statistica școlilor din Ardeal la sfârșitul an. 1923, 27.
—, Memoriei lui Edgar Quinet 146.
—, Foamea amenință din nou Rusia sovietică 146.
- Gh. P.*: Protecția muribunzilor 385.
- Dr. I. C.*: Mezzofanti și Români 26.
- i.*: Sovietele și credința 147.
- ic.*: Bolile unui sat ca multe altele 27.
—, Balzac și »Imitațiunea lui Isus Hristos« 60.
—, O ordonanță a primului ministru grec, generalul Pangalos 451.
- is.*: Auguste Comte terțiar franciscan 385.
- d.*: Victimile revoluției rusești 60.

IV

- , Cum distruge Roma naționalismul 61.
M: Urmele unui oraș în Mesopotania 181.
M. C: Populația Palestinei după datele statistice din 1923 146.
Petronius: A existat Atlantida? 301.
P. T: Biserica lui Petru Maior 344.
Pt: Cinematograful științific 386.
S. C: Telegrafia fără fir 301.
s: Shakespeare catolic 60.
—, O mică perlă din liturghia siriacă 60.
—, Reglementarea sectelor religioase 93.
—, Efectivele Internaționalei sindicaliste 451.
Ts: Expoziția misionară din Roma 95.
U: Combaterea tuberculozei 300.
u: Descoperiri arheologice în Mangalia 344.
V: Expansiunea natalității în Germania 344.
v: Bolșevismul și familia 217.

IV. Cărți, Reviste, Ziare.

- A. D.:** Cartea industriei sului român 348.
a.: Wilhelm Emanuel Ketteier: Schriften 147.
C.: Moșu: Politica noastră futură 28.
Cr.: Theophilus Spach S. I., Conceptus et doctrina de Ecclesia iuxta theologiam Orientis separati 30.
c.: Ehrenberg Bubnov: »Oestliches Christentum Dokumente« 63.
— Petter Lippert: Von Seele zu Seele 148. — Mussolini: Redea 1914—1924, 149. — Albert Vaccari S. I.: La Grecia nell'Italia meridionale 184.
D. C.: Henri Bremond: Histoire littéraire du sentiment religieux en France VI. La Conquête mystique: »Turba magna« 143. — O atitudine de neînțeleas 452.
Dr. I. C.: Aristotel: »Politica« 29. — Tot mai abundentă literatură pornografică 30. — Georg Hoffman S. I. Ruthenica I Die Wiedervereinigung der Ruthenen II Der Hl. Iosaphat 54.
d.: Calendarul dela Blaj pe anul 1925 62. — R. Guitton, S. S. »Dela Chastete« 62. — Dr. Nicolae Brânzeu: Pocăiții I. Cine sunt pocăiții? Apostolii mincinoși în Biblie și Istorie 54. — Biblioteca »Presa bună« 94. — Iuliu Maior: »Fiți desăvârșiți« 147. — Dr. Nic. Brânzeu: »Culte în România« 148. — Dr. Iuliu Florian: Credința soldatului român 182. — Dr. Nic. Brânzeu: »Sf. Scriptură și Tradițiunea« 184.

- E. O.:** I. Duperray: *Le Christ dans la vie chretienne* 182. — R. P. Hèbert O. P.: *Sous le joug des lèsars* 184.
- I. G.:** M. Theodorian-Carada: *Furculeasca, roman istoric* 183.
- i.:** R. P. Ehrhard: *Le Phénomene de la conversion* 94.
- ic.:** Ioachim Crăciun și Ioan Lupu: »Istoriografia română în 1921—22, 28. — Teodor Mureșan: »Avram Iancu« 28. — Gina Lombroso: »La femine aux prises avec la vie« 28. — Septimiu Popa: *Mângăierea bunului creștin* 452.
- ig.:** Academia română: *Din viața poporului român. Tache Pa-pahagi* 304. — I. Simionescu: *Orașe din România* 304.
- Pt.:** Biblioteca: »Semănătorul« 149. — Emil Isac: *Cartea unui om* 302. — Volbură Poiană: *Ion Burduf* 303. — Dr. Alex. Filipciuc: *Roma și frumsețile ei* 304.
- s.:** Episcopul Dr. Alex. Nicolescu: »Din trecutul bisericii răsă-ritene cu reflexii la timpul de față« 61. — G. Breton: »Une fondatrice de Congrégation religieuse an. XIX-e siècle: Mère Marie — Eugénie de Jesus 63. — Iohn Henry Cardinal Neuman: *Verlust und Gewinn* 148.
- St. Pop:** I. Agârbiceanu: »Desamăgire« 61.
- Un.:** Virgil Arifeanu: *Beția* 184. — *Ruina satelor* 184.
- û.:** O revistă italiană despre România 303.
- V. R.** Timpul de mărire și decadență al hipnotismului 348. — Pierre Piessis. *La vengeance des Morts, Le Lys Ronge* 349. — Arthur Wanters, *L'evolution du marxism*, 349. — Louis Bertrand, *L'ouvrier belge depuis un siècle* 349.
- == Nichifor Crainic: *Problema internațională a ortodoxiei* 94. — I. Agârbiceanu: *Visurile* 302. — Prof. Horia Teculescu: *Scriitorii ca luptători pentru unirea neamului* 302. — Teodor Mureșanu: *Cioburi de oglindă* 302. — Iosif Spil-man: *Iubiți și pe dușmanii voștri* 302. — Gavril Todică: *Urgiile naturii* 303. — *Ajutorul pontifical pentru copiii în-fometaji din Rusia* 346. — V. Demetrius, *Nuvela alese* 347. Ștefan Meteș: *Moșiile Domnilor și boerilor din Țările Ro-mâne în Ardeal și Ungaria* 347. — Elena Farago: *Scrisori* 347. — Ion Montani: *Valul care trece* 347. — *Adevărul literar și artistic* 348. — Oct. Popa: *Sinodul dela Nichea* 587. — Dr. Nic. Brânzeu: *Pocăiții* 387. — Boris Pilniac: *Scènes de la Revolution Russe* 387. — *Teoria cunoașterii la Auguste Comte* 387. — Fernard Beldensperger: »Le mouvement des idées dans l'émigration française (1789—1815) 388. — Pierre Mille: »L'écrivain« 389. — C. I. F. Hearnshaw: »Democracy and Labour« 389.

V. Cronică.

- B.:** Repaosul dominical în Basarabia.
- C.:** Anul Sfânt 31. — Comunicarea Dlui prof. N. Iorga la academie, despre moștenitorii din 1404 ai celor dintâi vovezi moldoveni 306. — Al 2-lea Peregrinaj la Roma 350.
- C. C.:** Capitlul din Blaj complet 63. — Instalarea în scaun a noului arhiepiscop romano-cat. de București 150. — Caberete. Dancinguri. Ceaiuri dansante 152. — Exercițiile spirituale pentru preoțimea din arhidieceză 350. — Sărbătorirea Conciliului dela Nicea. 453.
- C. S.:** Consacrarea Boliviei la inima lui Isus 305. — Cancelarul Seipel contra unirii austro-germane 351.
- c. c.:** Unificarea bisericii ortodoxe române 151. — Anul Sfânt. Peregrinajul românesc la Roma 185. — Al doilea Pelegrinaj la Roma 390.
- c.:** Socialiștii și pacea lumii 350. — Constituirea unei secții medicale a »Astrei« 454.
- Dr. I. C.:** Arhiepiscopia și Metropolia Ungro-Vlahiei va fi ridicată la rangul de patriarhie 31. — Expulsarea Patriarhului grec ecumenic 95. — Academia română și unificarea limbii cărților liturgice 96.
- d.:** Vaticanul și Basarabia 32. — »Pardon, Mergi, Au revoir« 64. Anul Sfânt. Peregrinajul nostru la Roma 95. — Călugării ortodocși din Vechiul regat 186. — Din memoriul studenților macedonieni 306.
- gs.:** Abatele Rousselot 64.
- I. G. M.:** Meminisse juvabit 351. — Biserica românească în slujba ei de ocrotire și edificare a neamului românesc 352.
- I. R.:** Blajul 219.
- i.:** Anul Sfânt 63. — Chestiunea patriarhatului ecumenic 152. — Separația bisericii de stat în Danemarca 152. — Noua lege a repausului duminical 186.
- ic.:** Calendarul schimbat aduce greutate și nemulțumiri 32. — Repaosul duminical și stavilirea alcoolismului 453.
- M. Miereanu:** Solemnitatea consacrării noului episcop catolic la Iași 390.
- P.:** Alegerea patriarhului la Constantinopol 307.
- Pan:** Proiectul Dlui V. Brăteanu contra alcoolismului 187.
- p.:** O eroină a Ucrainei 305.
- pz.:** Adunarea generală a reuniunii meseriașilor din Blaj 152. — Serbările dela 3/15 Maiu 219.

- R.:** Concordatul în Jugoslavia 185. — Alegerea Patriarhului la Constantinopol 307.
- R. Seișan:** Șapte ani dela Unirea Basarabiei 150.
- r.:** Astra și 3 15 Maiu 185. — Examen de preoți 306. — Câți sârbi sunt în România 306.
- Senior:** Congresul cooperatist 63.
- S. C.:** O mișcare sănătoasă 455. — O ordonanță actuală 456.
- s.:** Elementul religios în școală. Codul moral 96. — Charles Gider despre Palestina 187. — Pelerinajul Român la Roma 214.
- U.:** Cruciata împotriva alcoolismului în satele din Bucovina 305.
- Un.:** O universitate radiofonică 188.
- u.:** Uzinele de cadavre germane din timpul războiului 454.
- V.:** Un protest nefondat 187. — Din »Câmpia Libertății«: Simion Bărnuțiu 219.
- =** Înființarea patriarhiei române 95. — O nouă îndrumare studențească 188. — Noile sărbători legale 220. — Reinființarea cursurilor pentru surorile de ocrotire 307. — Polonia și Evreii 307. — Noul dictator al Rusiei 308. — Românii din Bulgaria la liga națiunilor 390. — Un ortodox despre Stockholm 391. — Expozițiile românești în streinătate 392. — Convertirea episcopului vetero-catolic 392. — Schimbări de calendar 454. — Filip Morozow 455.
-